

Postavení seniorů ve společnosti

Pavla Smrkovská

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavla SMRKOVSKÁ**
Osobní číslo: **H118017**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Postavení seniorů ve společnosti**

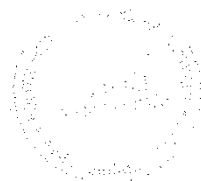
Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na problematiku stáří obecně, změny s touto životní etapou spojeny
- možnosti uplatnění ve společnosti - univerzity třetího věku, pracující důchodci
- organizace a instituce, které jsou zaměřeny na seniory
- problematiku starých lidí a moderních technologií (PC, mobilní telefony..)

Součástí bude i empirické šetření zaměřené zejména na vnímání seniorů mladšími generacemi, seniory navzájem a zjištění kvality života, spokojenosti v dnešní společnosti.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Haškovcová, H. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 1990.

Mülpachr, P. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova univerzita, 2004.

Sak, P., Kolesárová, K. Sociologie stáří a seniorů. Praha: Grada, 2012.

Vágnerová, M. Vývojová psychologie dospělost a stáří. Praha: Carolinum, 2007.

Venglářová, M. Problematické situace v péči o seniory. Praha: Grada, 2007.

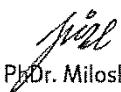
Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na této práci.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PaedDr. Slavomír Laca, PhD.**
Katedra pedagogiky a psychologie

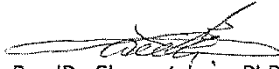
Datum zadání bakalářské práce: **11. listopadu 2013**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2014**

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, PhD.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užit své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

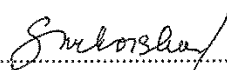
Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

PAYLA ŠMAJKOVSKÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 23.4.2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělčně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dní před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá stárnutím ve společnosti. V teoretické části shrnuje obecné poznatky o změnách, které doprovázejí proces stárnutí. Dále se v ní problematice diskriminace na základě věku, neboli ageismu, možnostech vzdělávání seniorů, anebo vztahu seniorů k moderním technologiím. V závěrečné části, práce popisuje podoby péče o starší lidi realizované v rodinném prostředí a v zařízeních sociálních služeb. Praktická část práce zjišťuje povahu vztahů mezi seniorskou populací a mladšími generacemi. Problematika je zkoumána z pohledu seniorů.

Klíčová slova: ageismus, senior, stáří, společnost, péče, rodina, zařízení sociálních služeb

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the aging in society. The theoretical part of the thesis sums up findings about changes, which accompany the process of aging. It also deals with the issue of age discrimination, or ageism, educational opportunities or seniors' relationship to modern technologies. Finally, the thesis describes the forms of care of old people realized in families and in social service facilities. The practical part of the thesis investigates the forms of relationships between seniors and younger generations. The issue is explored from the perspective of seniors.

Keywords: ageism, senior, old age, society, care, family, social service facility

Prohlášení

Prohláuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Pavla Smrkovská

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce, panu docentu PaedDr. Slavomíru Lacovi, PhD., za odborné vedení, trpělivost a cenné rady při konzultacích a vypracování bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 STÁŘÍ.....	11
1.1 DĚLENÍ STÁŘÍ.....	12
1.2 DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE.....	14
1.3 ZMĚNY V PROCESU STÁRNUTÍ.....	17
1.4 DALŠÍ ZMĚNY V PROCESU STÁRNUTÍ.....	22
2 STÁŘÍ VE SPOLEČNOSTI	26
2.1 AGEISMUS.....	28
2.2 SENIOR A MODERNÍ TECHNOLOGIE	31
2.3 VZDĚLÁVÁNÍ SENIOR	33
3 PÉČE O SENIORY	35
3.1 PÉČE V RODINĚ	35
3.2 PÉČE V ZAŘÍZENÍCH SOCIÁLNÍCH SLUŽEB	38
3.3 SUBJEKTY ZABÝVAJÍCÍ SE PRACÍ SE SENIORY	40
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ	46
4.1 CÍL VÝZKUMU	46
4.2 HYPOTÉZY VÝZKUMU.....	46
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	47
4.4 DRUH A METODA VÝZKUMU.....	47
5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	49
5.1 VYHODNOCENÍ HYPOTÉZ	64
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM GRAFŮ.....	72
SEZNAM TABULEK	73
SEZNAM PŘÍLOH	74

ÚVOD

Stárání je nedílnou a nevyhnutelnou součástí našeho života. Jelikož se tomuto procesu nelze vyhnout a mládí není výjimkou, nemělo by být toto v současné době opomíjeno a znevažováno. Starší lidé jsou plnohodnotnými členy naší společnosti, se stejnými právy na spokojený život. V současné době se můžeme setkat s různými druhy negativních názorů a postojů, které zaujímá mladší generace včetně zástupců seniorské populace. Na druhou stranu lze ve společnosti nalézt i osoby i sdružení osob, jimž starší lidé nejsou lhostejní a kteří těmto osobám poskytují péči a pomoc nebo se starají o smysluplné využití jejich volného času.

Jedním z cílů bakalářské práce je nastínit, jaké postavení zaujímá starší člověk ve společnosti, a s tím související možnosti jeho dalšího vzdělávání i uplatnění. Jelikož některé mladší lidé považují život staršího člověka za jednoduchý, v níže se popisuji zkušenosti, jež tuto životní etapu doprovázejí, a to v oblasti tělesné, duševní, emocionální a sociální. Stejným cílem empirické části práce je zjistit povahu vztahů mezi seniorskou populací a mladšími generacemi, kdy je tato problematika zkoumána z pohledu starších osob. K výběru tohoto tématu mě vedly časté nářky, jež jsem slyšela ve svém okolí adresované na starší občany, a užívaly se týkaly zejména řízení automobilu, chování v nákupních centrech i zabírání pracovních míst na mnoha pracovištích a dále velmi blízké vztahy, které udržují se svými prarodiči.

Sociální pedagogika se mimo jiné zabývá problematikou seniorské populace, jelikož jsou mnozí seniori ohroženi i postiženi sociální izolací, která může být zapříčinena nepříznivým zdravotním stavem, nízkým příjmem i ztrátou kontaktů s okolním světem, zejména pak v zařízeních ústavní péče.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě hlavní části, a to teoretickou a empirickou. První část se v níže obecně popisuje stárání, jeho dělení a zkušenosti, doprovázejících tuto životní etapu. Dále pojednává o možnostech dalšího vzdělávání seniorů, v současné diskriminaci a o vztahu starších osob k produktům moderních technologií, jako jsou mobilní telefony a osobní počítače. Posledním tématem, kterým se práce v teoretické části v níže, jsou podoby péče o seniory v jejich přirozeném rodinném prostředí a v zařízeních sociálních služeb. Druhá, empirická část práce zkoumá problematiku mezigeneračních vztahů z pohledu seniorů, a to prostřednictvím dotazníkového šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ

Život člověka je rozdělen na několik period. Mezi nejzákladnější rozdělení patří dělení na období dětství, dospělosti a stáří. Každá z těchto period lidského života má své specifické charakteristiky a změny s nimi spojené. Stáří patří k závěru ontogenetického procesu biologie člověka. Je to přirozená součást života člověka a nese s sebou řadu změn, krizí a je poznamenáno přechodnými vývojovými fázemi života. (Háková, 1990)

Za prvořadé stáří je považováno období starší dospělosti, a to v k 50 let, kdy si lidé začínají uvědomovat jisté změny spojené s rozsahem svých pravomocí, psychických a fyzických sil, ekonomickým jistotám a ve svém získaném místě ve společnosti. (Vágnerová, 2008)

Do problematiky stárnutí můžeme zařadit i fenomén dnešní doby zvaný dlouhověkost. Víze dlouhověkosti je determinována podmínkami, ve kterých lidská bytost vyrůstá a žije. Tyto podmínky jsou velmi rozmanité a neustále se mění, jelikož moderní doba je plná pokroku, změn a inovací. Mezi faktory podílející se na délce života bychom mohli zmínit tzv. civilizační nemoci, za jejichž příčinu považujeme zejména nesprávný a nezdravý způsob života.

Ve společnosti se můžeme setkat s různými teoriemi, jak dlouhověkosti dosáhnout. Jedna z nich, která je založená na studiu některých druhů zvířat a jejich zralosti pohlavních orgánů. *„Soudí se, že přirozená hranice je sedmi až osminásobek doby od narození k dosažení pohlavní zralosti, u člověka tedy ve věku kolem sto dvaceti let.“* (Horáková, P., 1990, s. 452)

Další teorie se opírá o možnost determinace dlouhověkosti pomocí genů, a to na základě studia rodokmenů vybraných rodů vyznačujících se dlouhověkostí svých členů.

„Z fyziologického hlediska má člověk organismus vydržitelný až do věkové hranice kolem sto čtyřiceti let, ale pouze za všech mimořádně optimálních podmínek, ty se vyskytují velmi zřídka.“ (Horská, P., 1990, str. 453)

Důležitým aspektem vztahujícím se k problematice stáří je koncept aktivního stárnutí. Tento pojem byl podle Dvořákové přijat Světovou zdravotní organizací koncem devadesátých let minulého století a vychází z několika zásad jako je nezávislost, participace seniorů v životě ve společnosti, důstojnost, péče, možnosti seberealizace a uznání práv starších osob. (Dvořáková, D., 2013, s. 29)

Například město Brno za účelem podpory aktivního stárnutí vypracovalo dokument, sloužící ke zkvalitnění péče o seniory, jejichž využívání práce je

k p íznivému, cílev domému a zdraví prosp –nému procesu stárnutí obyvatel ve m st . Podmínky, za kterých lov k fil se promítají v kvalit ělivota starého lov ka, v d sledku této rozdílnosti nap í seniorské populace je sestavení programu pro aktivní stárnutí sloflitý úkol. (Statutární m sto Brno, 2012)

Záleflí na kaflném lov ku, do jaké míry se zapoí do okolního d ní, n kte í star-í lidé nemají rádi spole nost a vysta í si pouze se svým partnerem, rodinou í p áteli. Na druhou stranu se setkáváme í s jedinci, st flujícími si na nedostatek asu pro realizaci svých plán , jiní se aktivn zapojují do d ní v míst bydlit , jsou leny r zných spolk , nap íklad zahrádká nebo klub d chodc , zú ast ují se nejrn j-ích kulturních akcí a výlet . (Holzerová, 2013)

Za klí ke zdravému stárnutí m fleme považovat zachování ur íté aktivity lov ka ve st ídání s odpo inkem. Velká ást seniorské populace se vyzna uje i ve vy-ím v ku uspokojivou mírou sob sta nosti a aktivity, av-ak nízká motivace k vypln ní volného asu smysluplnými aktivitami, a ufl se jedná o zájmové innosti í základní jednoduché aktivity sm uje k negativnímu pohledu mladé generace na staré ob any. Proto je d leflité vypln ní vzniklého volného asu takovými aktivitami, které naplní jeho flivotní obsah. (Holzerová, 2013)

1.1 Dělení stáří

Jelikofl je stá í ovliv ováno mnoha faktory, m fleme ho rozd lit podle n kolika kritérií. Prvním z nich je len ní stá í z pohledu genetiky. Ur ení **biologického stáří** je obtíflné, a to proto, fle lidé se r zní genetickým vybavením, a tudífl proces stárnutí probíhá r znou rychlostí. (Mühlpachr, 2009)

Jak uvádí Pacovský, m li bychom se p í posuzování starého lov ka ídit funk ním v kem, který odpovídá skute nému funk nímu potenciálu lov ka. Nemusí být totoflný s v kem kalendá ním, nebo v-ichni léka í znají tzv. *šmladé starceõ* a *šstaré mladíkyõ*. (Pacovský, V., 1990, s. 16)

Termínem biologického stá í ozna uje profesor Mühlpachr hypotetickou míru involu ních zm n (atrofie, pokles funk ní zdatnosti, zm ny adapta ních mechanism), která je obvykle t sn propojená se zm namí zp sobenými chorobami vyskytující se ve vy-ím v ku, nap . ateroskleróza. (Mühlpachr, 2009, s. 19)

V odborných publikacích se v-ak lze setkat s r znými teoriemi, zkoumajícími p í iny stárnutí, které se r zní.

Biologický věk je do určité míry geneticky determinován, ovlivován okolními podmínkami, které na člověka působí každý den z prostředí, ve kterém žijí a v poslední dekádě také množstvím chorob, ať už spojených se stylem života (kouření, alkohol, stres) nebo chorob vyskytujících se ve spojení s dosaženým věkem. Toto působení vnitřních a vnějších vlivů se liší díky individualitě každého z nás. (Vágnerová, 2008)

Dalším hlediskem, ze kterého lze na toto období pohlížet zahrnuje oblast sociální. Lidé nacházející se v období starší dospělosti (50 až 60 let) již neusilují o změny, zaměřují se na úvahy ohledně budoucího života, uvažují nad možnými problémy, u kterých existuje reálná možnost, že nastanou a jejich řešení by mohlo způsobovat obtíže, například zajištění nového bydlení. (Vágnerová, 2008)

Sociální stáří je spojováno se změnami týkajícími se získané sociální pozice v lidské společnosti, možnostmi si ji ušít, se změnami, které přijdou po dosažení věku umělého odchodu do starobního důchodu a s ním spojené ztráty sociálních kontaktů, změna režimu volných dní a následující stránka ekonomického zajištění své osoby, například partnera. Transformuje se také vztah k lidem podobně stejného věku, s nimiž se díky podobným zkušenostem více ztotožňuje a více si s nimi rozumí. (Vágnerová, 2008, s. 229)

Jak uvádí profesor Mühlbacher, lze v souvislosti se sociálním stářím hovořit o sociální periodizaci života:

- První věkové období dětství a mládí, které charakterizujeme vývojem, vzdáváním a přípravou na budoucí povolání.
- Druhý věkový období dospělosti biologické životní produktivity (založení rodiny).
- Třetí věkové označované jako postproduktivní, období charakterizované poklesem zdatnosti a odpočinkem. Není spojována s produktivní působností, což často vede k diskriminaci a podceňování těchto osob.
- čtvrtý věkový označuje se jako fáze závislosti, které však není vhodné, jelikož vznikne dojem, že nesobnost je bezpodmínečně zákonitá (Mühlbacher, P., 2009, s. 20, 21).

Následujícím hlediskem, podle kterého můžeme stáří dále rozlišovat je bezesporu **stáří kalendářní**. Právě od data narození člověka se odvíjí tzv. matriční věk. Kalendářní věk slouží jako hranice věku produkčního. Dosažení určité věkové hranice však nemusí ve skutečnosti odpovídat věku funkčnímu. (Háková, H., 1990, s. 23)

len ní stá í z kalendá ního hlediska má význam p edev-ím pro nauku o obyvatelstvu, jeho po tu, reprodukci a úmrtnosti, jakofito pro demografii.

Jak uvádí Pacovský, za tzv. staré lidi jsou považovány osoby nad 60 let v ku, pop ípad 65 let. Nejpoufívan j-ím ukazatelem demografického stá í je podíl osob vy-ího v ku (šstarýchõ) na celkovém po tu obyvatelstva daného území. (Pacovský, V., 1990, s. 22)

Stanovení jednotlivých period stá í není jednoduché a jednotliví jedinci nemusí zapadat do stanovených hranic v ku, a proto sloufí jen pro orientaci. Podle periodizace Sv tové zdravotnické organizace d lené po patnácti letech, d líme údobí:

15 ó 29 postpubescence,

30 ó 44 adultium,

45 ó 59 interevium, st ední v k,

60 ó 74 senescence, rané stá í,

75 ó 89 kmetství, senium, vlastní stá í,

90 více let patriarchum, dlouhov kost (Mühlpachr, P., 2009, s. 20, 21).

1.2 Demografické údaje

eský statistický ú ad vypracoval v roce 2013 projekci obyvatel eské republiky, která vyobrazuje p edpov vývoje spole nosti afl k datu 1. ledna 2101. Pracovníci eského statistického ú adu v-ak nemohli zachytit zcela nep edvídatelné události týkající se spole enské i p írodní oblasti.

Po et obyvatel k datu 1. ledna 2013 tvo il deset 10 514 000 jedinc , p í emfl studie p edpovídá nejv t-í míru **poklesu** v letech 2050 afl 2080, a to snífení stavu na 6 095 000 afl 9 083 000 milion obyvatel.

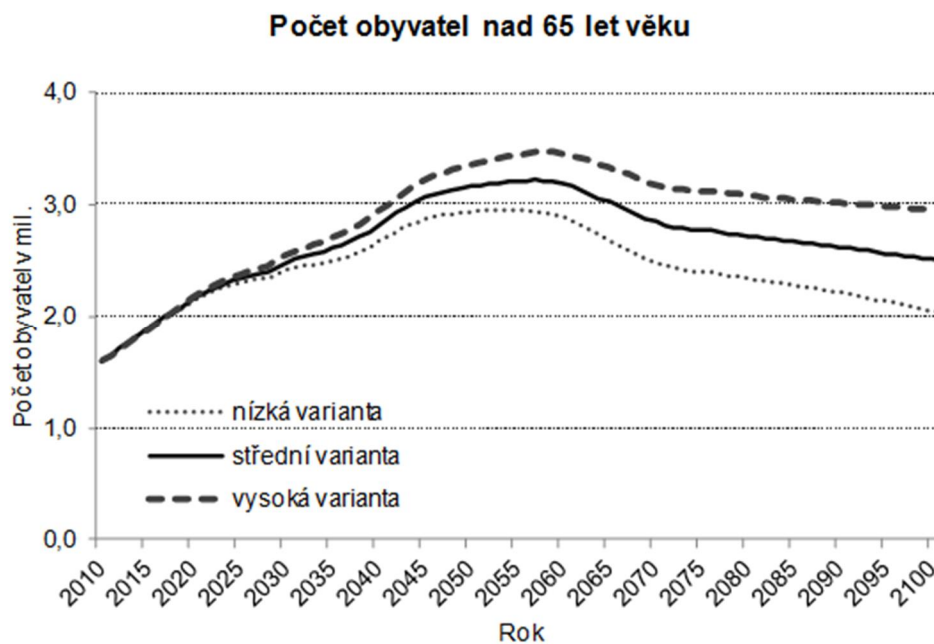
V minulých letech jsme se mohli setkat s vlnami charakterizovanými r znými po ty fiv narozených d tí, cofl bude mít za následek zm nu struktury obyvatelstva zalofené na v ku.

Pro zji-t ní, zda populace stárne, se poufívá **index stáří**, který lze vyjád it podílem starých osob na po tu d tí. Prognóza uvádí, fle vrchol indexu nastane v roce 2063, tzn. 277 osob star-ích 65 let p ípadajících na sto d tí do 15 let. (eský statistický ú ad, 2014)

$$\text{Index stáří} = \frac{\text{počet obyvatel ve věku 65 a více let}}{\text{počet obyvatel ve věku 0 - 14 let}} \times 100$$

Dnešní stav v ková složení obyvatelstva lze charakterizovat poměrně slabým podílem zastupců české populace a osob vyřazených z trhu, kdy nejsilnější zastoupení zaujmají lidé nacházející se v produktivním a ekonomicky aktivním věku, dle níže uvedeného grafu lze očekávat zvýšení podílu osob nad 65 let, ze současného podílu 1,7 na 2,3 milionů v roce 2057. Viz graf níže.

Graf 1.1 Počet obyvatel nad 65 let v ČR

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Podle Projektce obyvatelstva České republiky bude v roce 2030 předpokládána délka života z dnešních 75 let u mužů na 80,9 let u žen na 79,5 let a 85,1 let. Vezmeme-li v úvahu budoucí odhad stanovený ke konci časového intervalu projekce, tj. rok 2101, měla by délka života narůst u mužské části populace na 86,6 let a v případě ženské části populace na 91,1 let. (Český statistický úřad, 2014)

Senioři a Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011

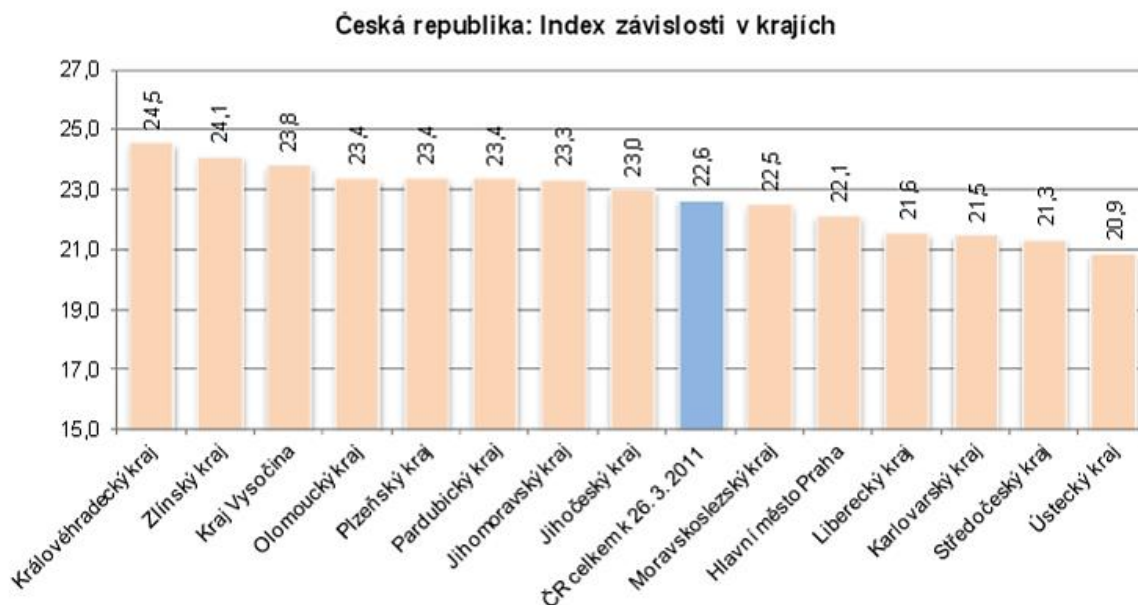
V případě pohledu na stav obyvatelstva stanovenému k roku 2011, kdy probíhalo sčítání lidu, domů a bytů z hlediska zjištění podílu ekonomicky inaktivních obyvatel je třeba vymezit pojem **indexu ekonomické závislosti**. V této souvislosti uvažujeme o kategorii ekonomicky neaktivní v ková skupiny, která je tvořena lidmi nad 65 let a dětmi od narození po hranici, kdy není možno děti zaměstnat, je nutno tudíž počítat s jedinci ve věku do 15 let. Dále uvažujeme o skupině osob nacházejících se v ekonomicky aktivním

v ku, tzv. 15 a 64 let. Pro výpočet však stanovíme počet ekonomicky neaktivních připadajících na 100 osob v dané kategorii 15 a 64 let. (Český statistický úřad, 2014)

Za ekonomicky aktivní obyvatelstvo lze tedy považovat skupinu osob v intervalu 15 a 64 let, kterou tvoří jedinci vlastníci zaměstnání, za které jsou finančně ohodnoceni a další skupinu osob bez placeného zaměstnání, za předpokladu, že se snaží práci nalézt a mohli by do ní co nejdříve nastoupit. (Dvořák, J., 2012, s. 28)

Dle níže uvedeného grafu lze zjistit, že míra indexu závislosti se zvýšila, a to po korekci parametrů uvažovaných v daných skupinách. Korekce se týkala v dané kategorii 15 a 19 let v reakci na snížení v roce 2011, kdy se ve statistikách projevilo, že ekonomickou aktivitu vykazuje pouze 7,9% obyvatel této kategorie a zároveň velký počet obyvatel ve věku 60 a více let je penzionován, oproti uvažované v dané hranici 65 let. S nejvyšším výsledkem míry ekonomické závislosti obsadil první místo Královéhradecký kraj, s nejnižší hodnotou se setkáváme v Hlavním městě Praha.

Graf 2 Index závislosti v krajích České republiky

Zdroj: Český statistický úřad, 2014

Jak uvádí Mazouch, je třeba, aby se v ekonomice zapojovaly i osoby ve vyšším věku, tedy osoby pobírající penzi. Faktem je, že počet ekonomicky aktivních osob se snižuje, což je důsledek nízkého počtu narozených dětí takových rodičů, které nyní zařadíme do produktivního věku a zároveň narůstajícího počet osob důchodového věku. (Mazouch, P., 2011, s. 71)

1.3 Změny v procesu stárnutí

Stárnutí se nese ve znamení změn týkajících se vnější stavby organismu a tělesných funkcí. Tyto změny se díky individuálním zvláštnostem a různému genetickému vybavení projevují v odlišnou dobu a neplynou stejným tempem. (Pacovský, 1990)

Involuční proces stárnutí se projevuje určitými změnami, které se dotýkají celkového stavu a funkčnosti lidského těla. **Tělesné změny**, jež se člověka dotýkají, mají v každé věkové kategorii své specifické charakteristiky.

Starší dospělá (40 až 50 let)

Věková hranice, jež představuje zahájení tohoto involučního procesu stanovena, podle Vágnerové činí 50 let, avšak po padesátém roce života je třeba velké změny nepozorujeme. Degradaci lze pozorovat ve spojení se zrakem, a to u tzv. presbyopie, kdy oko už není tolik schopná akomodace. Stav není do většiny zhoršení trvalý, ale člověk je nucen přijmout dioptrické brýle, jelikož u něj vznikají potíže spojené se schopností přečíst si nápisy na blízkou vzdálenost. Mezi další příznaky, se kterými se lidé po padesátém roce života potýkají v nepříliš výrazné formě je pocívaný pokles pohybových reakcí a síly svého organismu, který je přijímaný jako nevyhnutelný. V souvislosti s tím, může se v tomto věku již mohou vyskytnout určité zdravotní problémy a některé vrstevníci jsou nemocní nebo mnozí z nich kvůli této nemoci umírají, což je záležitostí vyskytující se u mužů více než u žen.

Šestá pětina stárnutí se má ní postoj k vlastnímu tělu a k jeho fungování. Tělesné projevy více upoutávají pozornost a stávají se potenciálním zdrojem ohrožení. (Vágnerová, M., 2008, s. 240)

Příznaky procesu jsou patrné i z pohledu na daného člověka, ve tváři se objevují vrásky, které na těle již nemá takové kvalitativní znaky jako předtím. S touto proměnou vzhledu se člověk již musí smířit a přizpůsobit se eventuálním změnám tvaru své postavy, a to kvůli uložným zásobám tuku, který se již ukládá ve většiny do nechtěných partií.

Stárnutí člověka z hlediska norem jsou různé společné fyzicky neatraktivní. Jak upozoruje Čížková (1989), z biologického hlediska je to logické, stárnoucí člověk ani nemá být přitažlivý. Není žádný důvod, aby se někomu líbil, protože by už stejně nemohl mít potomstvo. (Vágnerová, M., 2008, s. 241)

Dostávají se i změny v hormonální oblasti, muži zažívají snížení v produkci hormonu testosteronu, které ovšem není natolik vnímána jako pomyslný mezník, jak je tomu u žen. Pokles produkce hormonů mužského pohlavního orgánu označíme jako

andropauza, která nemá zásadní vliv na sexuální aktivitu mužů, i když možný neúspěch může být prožíván jako velmi stresující. (Vágnerová, M., 2008, s. 244)

Menopauza představuje významný přelomový bod v životě ženy, jelikož žena v tomto období prožívá různé návaly horka, zvýšené pocení, jejich příčinou je snížení produkce ženského pohlavního hormonu estrogenu. Důsledkem toho je úplné vymizení menstruačního cyklu. Ze společenského hlediska je menopauza zahanbující a pouštěvaná pro negativní označení podrážděné postarší ženy. Sex v tomto období také prochází jistou transformací, jakožto etnost jednotlivých aktů i samotný vztah k sexu, kdy se stává důležitější spíše prožitkem a vzájemného spojení. (Vágnerová, M., 2008, s. 246)

Období raného stáří (60 a 75 let)

Rané stáří, poslední post-vývojová etapa, označovaná jako třetí věk, v němž k degradujícím změnám dochází ve většině oblastech stárnutí, kolem padesátého roku života. (Vágnerová, M., 2008, s. 299)

ŠProces stárnutí a duševního úpadku bývá individuálně variabilní z hlediska času, rozsahu i závažnosti projevu. Závisí na interakci dědičných předpokladů a důsledků různých exogenních vlivů, které se v průběhu stárnutí postupně nakumulovaly. (Vágnerová, M., 2008, s. 311)

V tomto období se mohou objevit choroby, ale není to podmínkou ani charakteristikou stáří, i když se velmi často objevuje více chorob zároveň.

Důležitý je i postoj ke svému zdravotnímu stavu, který není vždy podle seniorových představ, neustále stávající si člověk tak není vhodným společníkem a pro své okolí se může jevit odpudivým a nepřijemným, což může vést k jeho izolaci. V souvislosti se změnami probíhajícími v těle jedince, v tomto věku pozorujeme i změny ve vizáži.

Člověk se může změnit i radikálním způsobem, například velmi přibírat na váze, obličej pokrýt značným množstvím vrásek. (Vágnerová, 2008)

Období pozdního stáří (75 a více let)

I v tomto případě můžeme uvažovat o polymorbiditě, která se vyznačuje kvalitativním zhoršením v porovnání s předchozím výskytem chorob raného stáří. ŠVe věku nad 70 let trpí nějakým chronickým onemocněním až 87% seniorů a v 85 letech jsou takto postiženi prakticky všichni. (Vágnerová, M., 2008, s. 402)

Tento stav lze připsat sníženým schopnostem a možností organismu vyopadat se i s obyčejnými nezávažnými nemocemi.

V běžném slova smyslu se za zdravého člověka považuje takový člověk, u kterého nelze nalézt žádné onemocnění, ovšem v takto vysokém věku se význam slova zdraví změní. V tomto případě mluvíme o přijatelné míře nezávislosti člověka na okolí.

Soběstačnost se stává velmi důležitým pojmem. Míru, do jaké je jedinec schopen se sám o sebe postarat ovlivňuje přítomnost nemoci, případně více nemocí zároveň a odráží se do schopností týkajících se naprosto rutinních úkonů během dne. V závislosti na přítomnosti, které si senior nedokáže obstarat sám, se posuzují stupně závislosti na okolí, kdy je věn, kterých případech nutné zavolat o umístění do ústavní péče nebo o hledání alternativního řešení.

Mezi onemocnění, se kterými se v tomto případě můžeme setkat, řadíme například mozkovou mrtvici, demenci, choroby týkající se aparátu pohybového, deprese, v krajních případech se lze setkat i se suicidálním jednáním, které může nastat po tíživých životních situacích v životě starého člověka. (Vágnerová, 2008)

Kvalitativním i kvantitativním změnám nepodléhá jen tělesná schránka lidské bytosti. Změny v oblasti **psychiky** mají v každém věkovém rozmezí svá specifika.

Období starší dospělosti (50 a 60 let)

V období starší dospělosti můžeme jistě pozorovat proměny poznávacích schopností, které člověku zprostředkovávají určitá a případně sobě sama životním podmínkám okolí, jež procházejí určitou změnou.

ŠHlavním problémem starších dospělých je zpomalení tempa při zpracování informací potřebných k porozumění a následném řešení problémů i úbytek flexibility reagování na změny situace. Úbytek výkonu ovlivňuje také výkyvy pozornosti, krátkodobé paměti a zhoršená efektivnost mechanického učení. (Vágnerová, M., 2008, s. 249, 250)

Schopnosti získané během života je důležité si v tomto věku spíše uchovat než usilovat o vytvoření dalších. Díky tomu, že mají starší lidé získané bohaté zkušenosti, dokážou proto některé z nich vidět situace z různých komplexních pohledů, racionálně zavolat všechny aspekty problému.

V souvislosti s teorií amerického psychologa, psychiatra a filosofa Erika Homburgera Eriksona mluvíme o úkolech, které je třeba v jednotlivých stádiích vývoje splnit, a o vyskytujících se krizích, které je nutno vyřešit. V případě stádia dospělosti, vymezeného od třicátého do šedesátého roku života se jedná o krizi mezi generativitou a stagnací.

šE. Erikson pojímá generativitu jako určitý typ tvořivosti. Pokud je člověk příliš egocentrický, a příliš egoistický, není ochotný vnovat péči a pozornost nové generaci, dochází ke stagnaci jeho vývoje. (Vašina, L., 2013, s. 71)

Období raného stáří (60 a 75 let)

Každý člověk podléhá procesu stárnutí jiným způsobem a etné odlišnosti nalezneme i v tempu a době, kdy změny nastanou, a to díky individuálním odlišnostem každého z nás. Tím pádem nelze pevně stanovit včasně, kdy určitá změna nastane u všech pozorovaných seniorů.

šProces stárnutí má za následek různé strukturální i funkční změny mozku, které se projeví i v psychické oblasti. Typickým projevem stárnutí jsou atrofie, tj. úbytek mozkové tkáně, k níž dochází především díky zmenšování počtu neuronů. V důsledku atrofických změn klesá hmotnost mozku, tloušťka mozkové kůry, dochází k rozšíření rýh a svržením závitů, zvyšuje se objem mozkových komor. Úbytek mozkové hmoty je úmrtím narušení funkcí, které působí v různých oblastech. Významná je i redukce synaptických spojení, která má za následek zhoršení kvality přenosu jednotlivých impulzů. (Vágnerová, M., 2008, s. 316)

Ve vnímání okolního světa jsou lidé v tomto věkovém rozmezí výrazně méně rychlí, s tím souvisí i zpracování přijatých informací a následná rychlost vhodné reakce na dané okolní podmínky, s tím, že se tolik nesnaží přijaté informace udržet v paměti.

Smyslové orgány jako jsou oči a uši tvoří nepostradatelnou součást úspěšného dosažení informovanosti o okolní prostředí. (Vágnerová, 2008)

Procesu stárnutí podléhá i další z kognitivních schopností, a tudíž pozornost. Jak uvádí Vágnerová, je pro rychlou a přesnou orientaci důležitý tzv. sensorický registr, což nám slouží jako schopnost zaměřit se a soustředit na potřebné informace a zároveň eliminovat ty nepodstatné, přesouvat a rozdělovat pozornost podle potřeby situace a koordinovat příjem informací z různých zdrojů. Se vstupem do stáří se zhoršuje. (Vágnerová, M., 2008, s. 320)

Období pravého stáří (75 a více let)

Proces degradace již zmíněných sluchových, zrakových schopností, paměti, zpracování informací nadále pokračuje a projevuje se ve větší míře.

šV pozdním stáří je zřejmý úbytek všech funkcí, i když jejich pokles může být rozdílný. (Vágnerová, M., 2008, s. 407)

Osmdesátý rok života je jedním z mezníků v životě člověka, jelikož schopnosti rozumět mluvenému slovu po dosažení hranice osmdesáti let se velmi zhoršuje, dále

schopnosti induktivního usuzování zaznamenávají v t-í pokles, neř tomu bylo d íve, dovednosti týkající se po etních operací degradují nejv t-ím tempem, zejména po dosažení této v kové hranice.

V období pravého stá í se vytrácí schopnost aplikovat d íve získané znalosti, e-ení problémových situací se omezilo na jeden v minulosti osv d ený postup, který není vřdy využít ve správném kontextu.

šV b fném řivot nemusí být zm na uvařování nadm m nápadná, pokud senior m ke zvládání pořádk v jejich řivota sta í rutina.õ (Vágnerová, M., 2009, s. 408)

U starých lidí se objevují sklony ke zkreslenému vnímání asu, jelikoř probíhající procesy psychiky nejsou tak rychlé. Starému lov ku se jeví as jako velmi rychle ubíhající veli ina, protoř řivotní tempo se zpomalilo, jifl není tolik p řleřitostí k novým vzru-ujícím zářitk m a taky proto, ře jejich řivot nabyl ur ítého jednotvárné, ustálené podoby.

V souvislosti s takto vysokým v kem uvařujeme o schopnostech a dovednostech d leřitých pro zaji-t ní vlastní sob sta nosti v b řných záleřitostech kařdodenního řivota. D sledkem zkreslení ve vnímání tempa asu, dochází k nesprávnému stanovování pot ebného asového úseku k vykonání ur íté innosti. (Vágnerová, M., 2008, s. 408)

Chování a lov ka je ze své podstaty ovliv ováno okolními vřivy, ale také emocemi. Období stá í p edstavuje také zm ny týkající se **emočního prožívání** jedinc .

Období raného stá í (60 ó 75 let)

Na emocionální vývoj p sobí navzájem prolínající se okolní vřivy, a to aktuální zdravotní stav, povaha vztah mezi rodinnými p řslu-níky a dal-í možné problémy spojené nap íklad s ekonomickou situací rodiny nebo jedince. Jifl zmín né projevy stárnoucího procesu, postupné uv domování si vlastní zranitelnosti, blífících se obtíří, možných chorob, v-echny tyto skute nosti zp sobují negativní emoce a tím pádem se podílí na pocitu celkové pohody.

Postoje a o ekávání k sob samému bývají hodnoceny kladn , lov k se akceptuje takový jaký opravdu je, za ur ítých nep řznivých řivotních okolností spojených se stárnutím, jako je nap íklad kvalitativní zhor-ení vizáře, p řítomnost choroby, reak ní schopnosti nebo odchodem do penze, m ře být úcta k sob samému naru-ena.

Podle Vágnerové, star-í lidé preferují ur íté strategie emo ní regulace, kdy kladou d raz na prevenci, to znamená vyhýbání se problém m. K ú inn j-ímu zvládání zát ří

p ispívá pro mnoho starších tendence p ijímat zm ny spojené se stárnutím bez v tších emocí, jako nevyhnutelné, a netrápit se tím. (Vágnerová, M., 2008, s. 341)

Pravé stá í (75 a více let)

Zm ny emocí nejsou nutn nápadné, i nadále se snaží zachovat jistotu emo ní vyrovnanosti, kv li které si ásto upravují nebo vyt s ují n které pro n nep íjemné a ohroflující skute nosti. Podle Vágnerové, starí senior brání sv j pocit emo ní pohody zjednodu-ováním situace a redukcí kontaktu s okolím, pokud by ji mohla naru-ovat. Strategie vyhýbání a zjednodu-ování jsou ve stá í velmi oblíbené, protofe snadno dosahují svého cíle. (Vágnerová, M., 2008, s. 410)

Proflívání jednotlivých druh emocí jifl nemá tak silné a odpov di na emo ní podn ty také ne. Starí lidé dokáflí proflívat b flné události svého flivota s radostí. Kvalitativní zm nou prochází vnímání pohody v flivot , kdy se snifluje po et radostných záflitk .

Pot eba kontakt s rodinnými p íslu-níky a v rných, oddaných p átel je pro staré lidi velmi d leflitá, a to proto, fle pro n znamenají mnohdy jediné flivotní jistoty a opory.

V d sledku zhor-ení regulace svého jednání m fle starý lov k reagovat r znými nevyzpytatelnými zp soby, nap íklad strachem, úto ností, depresivními rozladami nebo r znými druhy kompulzivního jednání.

V pozdním stá í degraduje schopnost ovládat své emoce, neschopnost ovládat svoje reakce je zap í in na primárn biologicky, jejífl základ tvo í zm ny ve funkci CNS. Dochází k poklesu kontroly a tudífl i ovládání poznávacích proces , proflívání a chování. (Vágnerová, M., 2008, s. 412)

1.4 Další změny v procesu stárnutí

Mezi zm ny, které mohou negativn ovlivnit flivot starého lov ka, lze za adit **smrt životního partnera**. Pro poz stalého manfla se flivot ot ese v základech, nastanou pocity beznad je, samoty, kdy je lov k najednou sám v byt í dom , kde dosud flil s partnerem.

D ti a p íbuzní zem elého truchlí jiným zp sobem, ztráta milované osoby pro n nep edstavuje reorganizaci flivota. V n kterých p ípadech, zejména v raném stá í, dokáflí poz stalí p ekonat období truchlení po milované osob a navázat nový vztah. (Pichaud, 1998)

B hem krátké doby po bolestné události se lov k pokou-í a snaží se s odchodem blízkého vyrovnat, nej ast ji vyufflívá obranný mechanismus spojený s rozumovým

vysv tlením dané problematické a tíživé události. Poz stalí lidé si mohou nalézt p vodce problému, p ená-ejí asto odpov dnost na ostatní, nap íklad na léka e, neschopný nemocní ní personál, který nemocnému neposkytoval odpovídající pozornost, dále na ostatní leny rodiny nebo odpov dnost za vzniklou situaci p isuzují sob a své neschopnosti.

Jednou z odpov dí na úmrtí partnera je stav emocionální sloflky osobnosti zvaný zármutek, který má rozmanitou délku trvání u každého lov ka individuáln . Zármutek m feme charakterizovat specifickými formami chování, lze ho pozorovat ve tvá i, nebo v celkovém pohledu na lov ka. V n kterých p ípadech se lidé chovají velmi agresivn v reakci na neustálé soucitné projevy smutku a litování blízkých i vzdálen j-ích p átel. (Vágnerová, M., 2008, s. 377 - 380)

Adaptace poz stalého manfela na zm ny v jeho flivot není jednoduchá. V souvislosti s faktem, fle je lov k bio-psycho-sociální bytost, kdy psychika ovliv uje a promítá se do sloflky biologické, zejména kdyfl sv j flal nem fle nebo nechce ventilovat navenek, se tyto potla ované pocity projeví jako propuknutí nemoci.

Rozli-ujeme mezi truchlením mufla a fleny, každé má svá specifika, a to v p ípad zem elého mufla, manfela, se vdova snaflí své pocity ventilovat a tím pádem se se situací lépe a kvalitn vyrovnává. V p ípad truchlení vdovce je situace sloflit j-í, jelikofl muflí nebývají tolik sdílní s okolím ohledn svých tíživých pocit a my-lenek.

Osam lý lov k, který p i-el o flivotního partnera zejména nacházející se ve v kovém rozmezí star-í dosp losti (50 afl 60 let) zpravidla navazuje nový vztah, ale hledání náhrady za ztraceného manfela je velmi individuální, záleflí tedy na každém, zejména star-í senio i jifl nové partnerství obvykle nenavazují. (Vágnerová, 2008)

Kvalita nov vzniklých svazk se jifl jen zdaleka p iblifuje tomu p edchozímu, dlouholetému svazku, v p ípad uzav ení nového manželství nemá s atek tolik slavnostní charakter. Mnohem frekventovan j-í jsou tzv. nesezdaná souflití. Partne i neza ínají v t-inou s istým -títem, cofl znamená, fle si ze svého p edchozího flivota s sebou do partnerství p íná-ejí závazky, v podob potomk . Dal-ím aspektem je akceptace partnerovy minulosti a rodiny. Záleflí i na p ístupu rodiny partnera, jestli nový svazek schvaluje i nikoli, mladým generacím se mohou intimnosti mezi star-ími zdát zcela nep edstavitelné i dokonce nemofné. D vodem pro dosp lé d ti nové svazky neschvalují, m fle být n kolik, zejména jde o snahu ochránit svého rodi e nebo neochotu akceptovat náhradu za ztraceného rodi e. (Vágnerová, M., 2008, s. 381)

Nepřijemností, která se dotýká velkého počtu seniorů, je bezpochyby vysoké riziko přítomnosti nějaké **choroby**. Období stáří však nelze s výskytem nemoci neoddtitelně spojovat.

K problematice nemocnosti gerontů by se mělo postupovat komplexně, v praxi to znamená, že nestačí pouze chorobu rozpoznat a zabít nějakým způsobem, stačí lidé mnohdy vyskytujícími příznaky nepřipisují velkou váhu, nebo vzniklé stavy považují za běžný projev stáří. (Pacovský, V., 1990, s. 67)

Výskyt onemocnění ve stáří může být podmíněn genetickou výbavou každého jedince, u některých chorob, zejména nádorových onemocnění, kdy se lékaři zaměřují na výskyt těchto chorob v rodinné historii. Dále se na vzniku onemocnění podílí životní podmínky a způsob, jak dotyčný nakládal se svým životem do období stáří.

V pokročilejší věku je cílem doktorů, aby si člověk udržel co nejvyšší míru soběstačnosti a zamezení vzniku nemoci v co největší míře. (Pichaud, 1998)

Mezi nejčastěji se vyskytující choroby patří takové, které lékaři označují za chronické, neboli vleklé a dlouhotrvající, jako například lze uvést revmatické onemocnění kloubního aparátu, artrózu, které omezuje člověka v jeho tělesných aktivitách. Mezi další nemoci vyskytující se ve vyšším věku lze zařadit například aterosklerózu, postihující cévní soustavu v organismu, depresi, osteoporózu, demenci, poruchy spánku, smyslových orgánů, oběhové soustavy anebo obtížně spojené s riziky ztráty rovnováhy a následného pádu, což může znamenat výrazné zhoršení stavu seniora. (Pichaud, 1998; Pacovský, 1990)

Dalším aspektem, který provází člověka je dosažení důchodového věku a **odchod do důchodu**. Práce zaujímá v životě člověka nezastupitelnou roli, jelikož se skrze pracovní činnost realizuje, rozvíjí svoji osobnost, získává finance pro zabezpečení sebe i rodiny a připíná člověka k určitému postavení v lidské společnosti.

Pojem odchod do penze však není pouhým odchodem, neboť přináší i problémy. Lidé opouštějící své zaměstnání se mohou cítit jako nepotřební a společností odepsaní, a to proto, že již nejsou členy pracovní hierarchie podniku, mohou mít tedy pocit, že nikam nepatří. Program následujících dnů po odchodu ze zaměstnání se výrazně kvalitativně změní, je třeba, aby si člověk vytvořil pracovní životní program a akceptoval novou podobu své existence.

Zejména v případě lovka se společensky uznávaným sociálním postavením se mě předsava odchodu do důchodu jevit dosti úzkostná. Ve společnosti se mě fléme setkat s lidmi, kteří důchodového věku již dosáhli, ale nechtějí přijmout novou roli důchodce a zůstat nadále v zaměstnaneckém poměru, aby nepatřili do stigmatizované skupiny štářého flélezaď, dále se mě fléme setkat s lidmi, kteří odpočinek vítají a v zaměstnání dále setrvat nechtějí. (Pacovský, 1990)

Specifickou skupinu tvořít tzv. **pracující důchodci**. V případě, kdy zaměstnavatel povoluje setrvat v pracovním procesu, lidé zpravidla zůstanou na daném pracovním místě i po dosažení důchodového věku, tím si udrží získanou sociální roli a finanční dostatečné zajištění. V praxi se mě fléme setkat s organizacemi, které zaměstnávají velké množství pracujících důchodců. V opačném případě, mohou firmy přijímat pravidla v oblasti řízení lidských zdrojů, podle kterých není umožněno lidem pobírajícím starobní důchody nadále setrřávat v pracovním poměru.

Při analýze osob pobírajících důchod je nutné uvažovat o takových aspektech, jako je postoj stávajících mladších pracovníků ke schopnostem, kompetencím, tempu, výkonu a absenci starších spolupracovníků. Ve společnosti se mě fléme setkat s názorem, flé pracující důchodce zabírá pracovní pozici mladým lidem, zejména u absolventů středního a vysokého školství, kde je důležitě vytvoření nezbytných pracovních návyků. (Sak, 2012)

Důchodová problematika obecně je primární záležitostí státní politiky země, kdy svým obsahem stanoví pravidla, jejichž splnění umožní vznik nároku na starobní důchod. Skutečnost vedoucí vládu České republiky k veřejnosti kritizované reformě v oblasti důchodů shledáváme několik, jednou z nich je fakt, flé podle demografického výzkumu lidé dosahují stále věku, než tomu bylo v minulosti, tím pádem doba, po kterou náleží nárok na pobírání starobního důchodu, je delší. Další negativní okolností je míra porodnosti, která se nevyznačuje vysokými hodnotami v počtech nově narozených dětí. Důsledkem těchto dvou skutečností nastává ve společnosti problém týkající se vývoje přím do tohoto důchodového systému.

Pro vznik nároku na starobní důchod podle zákona číslo 155/1995 Sb. je nezbytně splnění potřebné doby pojištění a dosažení určité věkové hranice. Na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí je obsahem k dispozici kalkulačka nápomocná pro orientaci výpočet odchodu do penze, která zohledňuje jak pohlaví, tak počet vychovaných dětí u osob flénského pohlaví. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014)

2 STÁŘÍ VE SPOLEČNOSTI

Z historického hlediska o stáří polemizovali a uvařovali i antičtí zástupci filosofie. Hledáním důvodů pro stárnutí se zabýval například Aristoteles i Hippokrates, ale nejobsáhleji se tomuto tématu v novověku přibližují v díle se jménem Galénos z Pergamu. *Šve spise O udržení zdraví chápe stáří jako stav mezi zdravím a nemocí navozený výměnou tkání – úbytkem krve, vlhkou a teplem. Stárnutí považoval za ovlivnitelné životosprávou, a zvláště dietou.* (Mühlpachr, P., 2009, s. 8)

Antický filosof Platón vystupoval ve prospěch stáří, kdy toto životní období člověka vede ke zlepšení úsudku, harmonie a obeztnosti. Sokratův pohled se poněkud liší, jelikož chápe stáří jako období platby jakési daně, v podobě zhoršení schopnosti vidět, slyšet, učit se novým věcem, neschopnosti si pamatovat. *ŠCicero upozorňuje na to, že starý člověk musí prohloubit svoji sebekontrolu, aby nezkráten vnímáním změny, které ho ve stáří čekají jak v jeho individualitě, tak v okolní společnosti.* (Mühlpachr, P., 2009, s. 8)

Období středověku se neslo ve znamení obav a strachu ze stáří a tabuizování tohoto tématu mezi obyvateli tehdejší společnosti. V 17. století publikoval své názory na stáří například Francis Bacon, který ve svém díle doporučil zaměřit se na prevenci předčasného opotřebení organismu. Dále pak Jan Amos Komenský, který formuloval *Teorii stáří jako součást Výchovy* a vydal spis *Metuzalem, to jest o daru dlouhověkosti*. (Mühlpachr, P., 2009, s. 8)

V období osvícenství tvořili autoři v duchu medicínském, který přetrval až do 20. století, století spojeného s rozvojem gerontologie, zabývající se tímto involučním procesem. (Mühlpachr, P., 2009, s. 8)

V případě, kdy bychom chtěli pochopit jednání, postoje a způsob uvařování generace dnešních seniorů nebo celkově předchozích generací je třeba znát společenské prostředí, ve kterém prožívali svůj život a zaměřit se na to, do jaké míry je předcházející společenské prostředí ovlivnilo. Na člověka působí zejména pocity spojené s určitými událostmi, které člověka ovlivní nejvíce v období mládí. Jedinci v nové skupině starších seniorů prožili mnoha reflexy, převraty i nepříznivými životními situacemi. (Sak, 2012)

Podle Saka, současná generace seniorů zažila tři mocenské převraty v podobě února 1948, normalizaci roku 1968 a 1989, kdy způsobily jejich schopnosti vyrovnat se s těmito událostmi tvořící identitu této generace, zejména události spojené s obdobím uvolnění

politické situace Pražského jara v roce 1968 a obdobím tzv. šzlatých –edesátých letů. (Sak, P., 2012, s. 55)

Edesátá léta lze charakterizovat značným rozmachem umělecké tvorby, kultury a projevením zájmu o indické duchovní filosofické směry. Tento rozvoj byl však utlumen vstupem spojeneckých vojsk proti socialistickým zemím Varšavské smlouvy, kterou si vyhládaly konzervativní stoupeníci komunistické strany. (Sak, P., 2012, s. 56)

Období stáří je spojeno s rizikem zasažení chudobou. Jak uvádí ve své knize Sak, situace v oblasti finančního zajištění životy seniorů je v současné době na relativně dobré úrovni. Můžeme se ale setkat se seniory v podstatně horších finančních situacích, které mají dopady nejen na psychiku jedince, tak negativní vlivy působící na jeho okolí. (Sak, P., 2012, s. 22, 23)

Nejvíce ohroženou skupinou jsou ovdovělé seniorky, a to proto, že výše penze mnohdy nepředstavuje tak vysoké částky jako u mužů. (Klevec, 2012)

Stáří nepředstavuje bezvýznamnou životní etapu, a proto bychom měli v novat dostatečný zájem. Problematika stárnutí zasahuje do sociální, zdravotní i finanční oblasti životy. Důležitostí nabývá fakt, že lidé by měli přebírat odpovědnost za svůj zdravotní stav i finanční zabezpečení plně do svých rukou a snažit se správně zvolenou formou životního stylu předcházet vzniku onemocnění a usilovat o zachování mobility a soběstačnosti do co nejvyššího věku. (Klevec, 2008, s. 11)

Pacovský uvádí, že cílem společnosti by měla být co nejvyšší míra zapojení seniorů do domácí a fungování společnosti, v opačném případě se vytvoří v nitru seniorské populace v domě odtrženosti a zbytečnosti. (Pacovský, V., 1990, s. 47)

Ve společnosti jsou zakotveny určitě předsudky, negativní názory i diskriminační projevy, ale na druhou stranu existují i jedinci i organizace, kterým starší lidé nejsou lhostejní.

Z aktivit **Evropské unie**, členských států, i České republiky lze vypožorovat zájem o problematiku stárnoucích osob a snahu směřující k zajištění důstojného života v období stáří, nebo představuje významnou etapu lidského života. Evropská unie se snaží každým rokem aktivizovat a poskytovat informace široké veřejnosti prostřednictvím projektů, na které poskytuje finanční částky pro zajištění jejich realizace. Evropská komise každým rokem stanovuje jiná závazná témata, jež schvaluje Evropský parlament. (Evropská unie, 2014)

Práv rok 2012 se nese ve znamení problematiky aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity. Aktivní způsob stárnutí je charakterizován stále více bez přítomnosti chorob, plnohodnotným způsobem života za nepřítomnosti závislosti na ostatních osobách, ale s možností participace na záležitostech diskutovaných širokou veřejností.

Lidé by měli být posuzováni jako sobě rovní a neměli by být rozlišováni na základě věku. Aktivity Evropského roku 2012 se zaměřovaly zejména na participaci starších osob na trhu práce z důvodu rostoucí hranice odchodu ze zaměstnání do penze. V souvislosti s vývojem v něm se mnoho osob obává neschopnosti setrvat v dosavadním zaměstnání, obavy z budoucí nemožnosti nalézt si práci odpovídající jejich věku a také z nezájmu ze strany zaměstnavatelů starší osoby, se kterými jsou spojeny mnohdy různé předsudky. Další aktivity jsou zaměřovány na připomenutí užitečnosti starších osob i po odchodu ze zaměstnání a na podporu zdraví. (Evropská unie, 2014)

Podpora stárnutí je právně ukotvena v Lisabonské smlouvě, ratifikované českou republikou v roce 2009, dále v Listině základních práv Evropské unie, která vylučuje projevy diskriminace dle článku 21. (Úřad pro publikace EU, 2012, s. 5)

V české republice se konaly v souvislosti s Evropským rokem stárnutí rozmanité druhy aktivit, jako například: konference, semináře, kurzy zaměřené na zlepšení úrovně počítačové gramotnosti nebo paměti, dále projekty Senior Pas, Senior Point, brožury, kampaně (Otevřený senior), soutěže, koncerty, magazíny, počítačová olympiáda, oslavy svátku seniorů, vzdělávací aktivity nebo workshopy. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014)

2.1 Ageismus

Slovo ageismus je synonymem pro určitý projev nesnášlivosti, na základě předpokladu, že je každá fáze vývoje člověka charakterizovaná kvalitativně odlišnou mírou přestíhání, z každé této fáze vyplývají určité společné charakteristiky. Obecně a zjednodušeně lze říci, že život člověka probíhá ve třech věcích, kdy první věk proflívají děti a mladí dospělí, za druhý věk označujeme období dospělosti a poslední z nich představuje postproduktivní část života. Každá z těchto etap se vyznačuje odlišnými náhledy na svět a mírou získaných vědomostí a zkušeností. (Sak, P., 2012, s. 26)

Tento pojem vznikl na základě anglického slova *age*, což máme přeložit jako věk či stáří. Z tohoto označení vyvozujeme, že ageismus je synonymem pro diskriminování

osob na základě vku. Pojem se nedotýká pouze osob vyřho vku, ale i mladších generací a dospělých jedinců, potom hovoříme o *youthismu* a *adultismu*. (Pokorná, A., 2010, s. 70)

Podle Farkové se tento fenomén objevil ve Spojených státech amerických koncem šedesátých let dvacátého století a zájem o něj se zvtoval v souvislosti se zvyujícím se podílem starých lidí ve společnosti. První definici ageismu pouřil roku 1968 editel Národního institutu pro stárnutí Robert N. Butler, který byl vřak na en, ře je p řilivlivn n povahou svého povolání. (Farková, M., 2009, s. 100)

V praxi se vřak vyskytují neshody pramenící z mezigeneračních rozdílů, kdy p edevřím d ři odmítají uposlechnout p řkaz ři doporu ení svých rodi řů a prarodi řů. Tyto neshody řasto pramení z neschopnosti nebo neochoty p řsluřník řur řité v řové skupiny vcítit se a snahy porozum řt ostatním v řových skupinám. (Kalvach, 2004)

Pojmu ageismus je nejvíce uřlíváno ve spojení s osobami vyřho vku. Ve společnosti jsou zakotveny řakési p edstavy o řetó řivotní řázi, mluvíme o nřhledu na staré ob řany, řako na homogenizovanou skupinu, její řlenové mají bez rozdřlu stejné charakteristiky. Tento nřzor je vřak chybný, jelikoř ka řdý řlov ř je individualita. Dal ři p řesv řen ř vyskytující se v řa ři společnosti se řyřká nep řinosnosti starého ob řana, vnřmaného řako p ř řt řl. (Pokorná, 2010). Setkat se m řeme i s p edstavami, ře jsou řta ři lidé staromódn ři, neochotn ři p řijmat nové v řci a v řn kterých p řípadech ři nep řijemn ři, odpudiv ři a jsou tak ře v řtinou spojov řni s p ř řtomnost ři řzných nemoc ři.

Mezi dal ři objevující se p edstavu lze za řadit nřzor, podle kterého mají řt ři spojen ře s řstavn řm řazením, do kterého star ři řlov řk pat ři. Ke zlep řen ři řt řto mylných p edstav řm ře pomoci kvalitativn ři zlep řen ři řluf řeb poskytovaných podle řákona o sociáln řních řluf řbách v ř rámci terenn řních a docházkových řluf řeb do p řirozen řeho prost řed ři seniora, o kterých je nutn řy odpov řidaj ři řtav informovanosti p ře řuj ři řodin. (Mal řiková, 2011)

Na internetové sociáln řní řiti Facebook se m řeme setkat se řkupinami vytvo řen řmi mlad řymi lidmi s nřzvy: ř*Nesn ř řm řum ři ř d řhodce za řaclonou ř*, nebo ř*Jej řich rev řrem je Kaufland, jejich tempo je v řa ředn ře ř D řHODCI ř*, kam řympatizanti řt řto řkupin umis řuj ř fotografie a popisuj ři své řku řnosti ze setkání se star řymi lidmi ve sv řem řivot ři.

V negativn řm nřhledu na star ře řpoluob řany utvrzuje řp řob, řak na sebe p řhl ři ř sami řenio ři. Mal řiková uv řadí, ře se lze v ř ř řn řm řivot řetkat s vysok řm p řtem řituac ři, ve kterých řenio ři ř řeln ř poukazuj ři na degradaci svého řtavu, p řobl řm je to řava řn řy,

nebo se eská mentalita vyznačuje nízkým sebevědomím a sníženou schopností asertivního jednání. (Malíková, E., 2011, s. 39).

Média vznikají především ve vztáhlých případech jen pro inspirování, a neúmyslně, zejména se jedná o medializované případy podvedených a zneužitých seniorů r znými podvodníky a vychytralými recidivisty. Ve snaze upozornit ostatní seniory s jakými situacemi se mohou setkat, vyobrazují starší obany jako nezpůsobilé samostatně rozeznávat možná rizika nebezpečí. Takto prezentovaný pohled vyvolává u mladších generací představy, že budoucí životní etapa bude plná nebezpečných a stresujících situací. (Malíková, 2011)

V této problematice je důležitá míra schopnosti kritického myšlení jednotlivce, kdy si každý člověk musí utvořit svůj vlastní názor na uvažované životní období. Jelikož se řádný člověk nedokáže vyhnout procesu stárnutí a vztáhlina z nás se v této životní fázi ocitne také.

Mezi formy ageismu, se kterými se můžeme ve společnosti setkat, patří například útlé vyhýbaní kontaktům se starými lidmi, projevy nenávisti a opovržení v prímých konfrontacích, diskriminace v oblasti zaměstnanosti a podnikového vzdělávání, anebo zesměšlování stáří v podobě r zných vtípků, karikatur a skupin zakládaných na sociálních sítích. (Jandourek, J., 2012, s. 14)

Členění ageismu

Tento typ diskriminace se může projevovat dvojnásobně, zejména hovoříme o zdánlivě pozitivním myšlených případech ke starým obanům, které z nich vytváří oběti negativní diskriminace.

Podle Pokorné lze projevy ageismu rozlišit v závislosti na pozici této skupiny:

- 1) *benevolentní* – pozitivní ageismus, který se objevuje tam, kde jsou seniři submisivní a nijak nepokáží,
- 2) *hostilní* – negativní forma ageismu, která se projevuje tam, kde se snaží starší lidé prosazovat a hájit své názory.

Další členění se odvíjí od provedení diskriminačního jednání:

- 1) *individuální* – tento druh je zaměřen na individuálního jedince,
- 2) *mezosociální* – diskriminace napří sociálními skupinami (domov pro seniory, pracovní kolektiv),
- 3) *makrosociální* – ve spojení s normami zákonodárského procesu.

(Pokorná, A., 2010, s. 72)

2.2 Senior a moderní technologie

Mnohoství negativních názorů pramení právě z prostředí mladých jedinců o neschopnosti starších osob používat a obsluhovat produkty rozmachu moderních technologií.

ŠKaždý živý společenský proces má své nositele, subjekty, sociální skupiny, které na společenském procesu diferencovaně participují. Jako první se s počítači seznamovali dříve prostřednictvím zájmových kroužků, jifiž začátkem devadesátých let minulého století.

Dále Sak uvádí, že značný nárůst v používání mobilních telefonů nastal v rozmezí let 1997 až 2002, v případě internetu a vlastnictví počítače zmiňuje rok 2005. (Sak, P., 2012, s. 115, 116)

Nárůst v používání a vlastnění moderních technologických výrobků má velký vliv na život mladých lidí, kdy volnočasové aktivity předchozích generací jifiž nejsou příliš oblíbené a raději je volen způsob zábavy prostřednictvím mobilních telefonů a jejich aplikací, tabletů a notebooků.

Ve srovnání se staršími generacemi, podlehl vlivu moderních technologií nejvíce mladí lidé a dříve, jelikož se dokáfi rychleji učít a nově získané zkušenosti používat v praxi. (Sak, 2012)

Rozdílnost mladých jedinců a starších osob je determinována právě vlivem rozvoje těchto technologií, starší lidé v období svého mládí neměli k dispozici počítače, tablety ani internet, a tak se více zajímali o společnost a přírodu.

Sak uvádí, že podle výzkumů došlo ke snížení zájmu o počítače u celé populace, nejvýraznější pokles však zaznamenala věková skupina 19 až 25 let. Pokles byl zaznamenán i u zástupců seniorské populace, kteří se do kyberkultury od roku 2002 také přidali. (Sak, P., 2012, s. 117)

Důsledkem vývoje mladých a starších jedinců ve společnosti je jejich značná vzájemná vzdálenost, jež je ojedinělým úkazem v historii. Vzdálenost se však s věkem života mění, neboť jsou senioři schopni se přizpůsobovat životním podmínkám, jež jsou poznamenány technologickým pokrokem, a každým rokem přibývají do skupiny seniorů mladší ročníky kvalitnějšími znalostmi práce s osobními počítači. (Sak, 2012)

Ve společnosti máme také pozorovat dříve nezvyklý jev, kdy potomci předávají své znalosti svým rodičům a prarodičům. Díky tomu, že mladší generace jsou vybaveny schopnostmi a dovednostmi ovládat, používat a využívat nové technologie, se pozornost obrací právě na starší členy společnosti, a to v podobě počítačových kurzů pro seniory,

vydávání různých programů pro uživatele operačních systémů i jednotlivých počítačových programů, anebo vyrábění speciálních izpisů mobilních telefonů pro potřebu starého člověka, což nám ukazuje, že v důsledku zvyklostí počítačových starších osob ve společnosti musí průběh reagovat i trh, a to na aktuální potřeby jednotlivých skupin obyvatelstva. (Sak, 2012)

Otázkou zůstává, kolik lidí nejvíce využívají osobní počítače, co vyhledávají na internetových stránkách a do jaké míry jsou schopni využít funkcí, které jim počítače poskytují. Jak uvádí Sak, míra používání počítače je dána hranicí 42% u dotazovaných v kóvě kategorii 61 až 70 let. Zvýšení zaznamenalo používání nových technologií i počítačová gramotnost seniorů. (Sak, P., 2012, s. 121)

Výrazný přínos technologií můžeme spatřovat v komunikačním procesu, elektronická komunikace začne nahrazovat i běžné papírové dokumenty, je-li jsou již ve velké míře zasílány prostřednictvím e-mailové komunikace, v případě výměny datovými schránkami, fungujícími přes internetové připojení.

Význam elektronické komunikace má i pro starší osoby, kteří počítače a internetové připojení vlastní a používají, jeho prostřednictvím mohou komunikovat se svými blízkými, rodinou a kamarády, rozvíjet svou osobnost nebo se obohacovat o nové poznatky. Na druhou stranu mají tyto nové možnosti i negativní stránky. Lidé nemají tak velké potřeby osobního kontaktu a přítomnosti jiného člověka.

Jak uvádí Klevetová, potřeba seniorů předávat své zkušenosti a v domosti mladším generacím ztrácí na významu. Pro seniory má vlastnictví a používání mobilních telefonů význam v možnosti přivolání pomoci v případě nouze, a užití v prostředí domova i mimo něj. Současný trh s mobilními telefony vyvíjí nová a stále dokonalejší zařízení, která jsou využívána především mladými generacemi, ale v prodejnách s mobilními telefony nalezneme i počítače určené přímo v kategorii určené seniorům. Počítače jsou v tčínou jednoduché konstrukce, bez zbytečných funkcí, velikosti tlačítek a písmen je přizpůsoben zhoršenému zraku starších osob. (Klevetová, D., 2008, s. 85)

Oblastí dotýkající se generace seniorů, v níž se projevil technologický pokrok, není jen počítač nebo mobilní telefon. Modernizace se nevyhýbá ani sportovní elektronice i automobilovému průmyslu. V případě, kdy se chce starší člověk podílet na dění kolem sebe, v tčínou k tomu používá automobil. Starší lidé obvykle dobře neznají své nové vozidlo. Pokrok ve výrobě a technologickém vybavení je značný a systémy, jimiž výrobci vybavují automobily, jsou navrhovány tak, aby lidé i co nejvíce zjednodušily jízdu

(parkovací idla, automatická p evodová páka a dal-í). Je tedy nezbytné, aby byl idi se v-emi inovacemi pln seznámen a um l vozidlo pat i n ovládat. V opa ném p ípad mohou tito lidé za volantem p edstavovat nebezpe í pro ostatní ú astníky provozu. (Bezpe nost silni ního provozu, 2014)

2.3 Vzdělávání seniorů

šPsychologická teorie aktivního stárnutí p edpokládá, že ve stá í jsou v podstat zachovány pot eby st edního dosp lého v ku ó p edev-ím pot eba být nadále aktivní a mít pocit uflite nosti.õ (Mühlpachr, P., 2009, s. 138)

Velký význam se p ípisuje dal-ímu vzd lávání star-ích osob, práv pro jeho p íznivý ú inek na psychiku, zejména pro v domí, že je stále uflite ný a má vliv také na zdraví v oblasti du-evní.

Jelikož se společenské podmínky neustále m ní, je vzd lávání nápomocno k lep-í orientaci ve společnosti, také k zlep-ení schopnosti se správn , samostatn rozhodovat a nepodlehout podvodník m páchajících trestnou innost na seniorech. (Mühlpachr, 2009)

Formy vzdělávání seniorů

šOb ané v postproduktivním v ku jsou sociální skupinou, k jejímf l znak m pat í homogenizace na stran jedné, a diferencovanost na stran druhé.õ (Mühlpachr, 2009, s. 139)

V prvním p ípad jde o skute nost, že velká ást sociální skupiny byla nucena opustit své zam stnání. V této sociální skupin najdeme velké rozdíly, a to nejen v oblasti psychiky, ale i v oblasti materiálního zaji-t ní. Je nutné v novat pozornost tomu, jaké formy, zp soby a p ístupy uflijeme p í vzd lávacích aktivitách osob v postproduktivním v ku.

Jednou z forem vzd lávání jsou Lidové univerzity. *šP edstavují specifickou podobu vzd lávání v postproduktivním v ku, která se osv d íla zejména ve skandinávských a v n mecky mluvících zemích.õ (Mühlpachr, 2009, s. 139)*

Tento typ vzd lávání je specifický práv proto, že studentská skupina poslucha je slofena ze dvou v kových kategorií, a to star-ích lidí a mládeže dohromady. Díky tomuto propojení si mládež snáze uv domí a porozumí pot ebám a problém m svých spolu poslucha z ad seniorské populace. Vznik t chto institucí se datuje ke konci 19. století, ale ve v-eobecném m ítku se roz-í íly v první polovin 20. století, neposkytovaly v-ak kvalifikaci. *šJejich p sobnost dnes je výjime ná. Nífl-ím stupn m Lidových univerzit byly*

Lidové akademie. Lidové univerzity se ustálily jako vzdělávací instituce například v USA, ale dnes již jako instituce s programem profesního a uceleného vzdělávání. (Andromedia, Databanka dalšího vzdělávání, 2014)

Další instituce započínající pokračovací vzdělávací funkci seniorské populace mají v našich podmínkách dobré kořeny. Mezi nimi zařadíme Kluby aktivního stáří a Akademie třetího věku. Vznikají v oblastech, kde není k dispozici žádná univerzita třetího věku. *Akademie třetího věku jsou organizovány pod záštitou různých organizací (například červený kříž) a institucí (Akademie J. A. Komenského, Domy kultury).* (Mühlpachr, 2009, s. 139)

Vztahy v klubech nemají formální charakter, jsou dlouhodobé a slouží k uspokojování potřeb sociálních kontaktů svých členů.

Jednou z posledních forem vzdělávání starší části populace jsou univerzity třetího věku. V tomto případě nemluvíme o neformálních vztazích, jako tomu bylo u předchozího typu Klubů aktivního stárnutí. Univerzity jsou bezesporu nejprestižnější formou rozvoje, které lze v postproduktivním věku dosáhnout. Tento typ univerzit bývá přidružen k jednotlivým fakultám vysokých škol. (Mühlpachr, 2009)

Univerzity zařadí tento typ výuky do programu celoživotního vzdělávání a v nich kterých případech je výuka hrazena uchazečem. Vzdělávání nemá charakter přípravu na budoucí profesní činnost na trhu práce, ale je nápomocno ke zkvalitnění psychické kondice a rozvoji osobnosti. Senior si tímto způsobem prohloubí nebo obnoví dosavadní znalosti nebo získá nové poznání v oborech, které v něm probouzejí zájem. (Dvořáková, D., 2012, s. 31)

3 PÉČE O SENIORY

V současné době existuje několik způsobů, jak o starého člena rodiny lze pečovat. Nejzákladnější formou je bezesporu péče realizovaná v domácím prostředí, která s sebou nese svoje úskalí. Pečující rodina však může využít sociálních služeb, určených starým lidem se sníženou soběstačností, například v době, kdy jsou rodinní poskytlitelé v zaměstnání. V případě, kdy rodina nemůže pečovat nebo péče nemá požadované charakteristiky, lze seniora umístit do pobytových zařízení sociálních služeb, jako jsou domovy nebo penziony pro seniory.

3.1 Péče v rodině

Základní možností představuje péče v rodinném prostředí. Rodina by měla být primární složkou péče o jejího starého člena. Tento úkol však není jednoduchý zejména pro pečující osoby, neboť ti mají své soukromé životy a starosti a starý člověk obvykle nechce být na obtíž svému nejbližšímu okolí, neboť se jeho celý život nesl ve znamení samostatnosti a nyní je tomu jinak. (Pacovský, 1990)

Povinnost pečovat o své blízké je v zásadě morální záležitostí, v Občanském zákoníku č. 89/2012 Sb. jsou zakotveny povinnosti jednotlivých členů rodiny, jako je vyživovací povinnost, která neplatí pouze pro rodiče ve vztahu ke svým dětem, ale i naopak, děti jsou povinny zaopatřit rodiče svým vlivem. (NOZ, zákon č. 98/2012 Sb., § 915)

Ufí mladé generaci by se mělo vtipovat, že je pirozené a fládoucí, aby se o své rodiče i prarodiče dokázali a byli ochotní postarat, uv domovat si tento úkol jako část pirozeného životního procesu.

Na druhé straně je třeba zajistit dostatečnou míru informovanosti, co by jejich péče měla obnášet, jaké jsou možnosti péče, pomoci státu, způsobů komunikace a postupy ke starému členovi rodiny. Nkteí lidé se spíše obávají tohoto úkolu, tudífl je třeba vykreslit, jaké reálné změny s sebou stárnutí přináší, což může vést k lepšímu pochopení chování seniora. (Háková, 1990)

V případě pečujícího dospělého potomka, který založil vlastní rodinu a má zájem poskytnout péči svým rodičům za jejich nepřiznivého zdravotního stavu a snížené soběstačností, bude tento pečující jedinec dříve či později potřebovat pomoc poskytovanou státem. Nastane zde potřeba rozhodnout se, zda se o svého rodiče postarat a přijmout ho do

vlastního obydlí, kdy se tato situace dotkne všech členů rodiny v souvislosti s kvalitativními změnami rodinného prostředí.

Partner pečujícího potomka nemusí být vždy vstřícný k nově vzniklé rodinné situaci, jelikož rodina nesmí opustit domov na delší časový úsek, a to ani z důvodu strávení společné dovolené.

Další možností, která se pečujícímu dítěti naskytá, je možnost umístit svého rodiče do ústavní péče nebo zvolit jinou cestu za účasti pomoci státu v podobě umístění seniora do azylového zařízení na určitou dobu, aby rodina měla chvíli čas pro sebe.

Podoba rodiny nebyla vždy stejná, jelikož ve vývoji probíhala adou transformací, v minulosti se považovalo za běžné soužití produktivního manželského páru, jejich potomků i rodičů, mnohdy z ekonomického hlediska se dítěti nemohli o své rodiče postarat v požadované míře, jelikož musí živit sebe i svou rodinu. Společná obydlí starých rodičů a jejich dítěti měla podobu jednoho vícegeneračního domu nebo rodiče odešli bydlet do tzv. výmku. Tato forma soužití více generací spoívá v odsunu rodičů do samostatného bydlení, které je přímo spojené s hlavním domem, jež málo pozitivní vliv na vyrůstající dítěti v podobě fládoucího modelového chování poskytování pomoci ve stáří. Avšak v tehdejší společnosti se objevovali i takové případy, kdy staří lidé neměli fládného rodinného příslušíka ochotného jim poskytnout potřebnou péči, anebo lidé bez majetkového zázemí, odkázaní na jinou formu pomoci (např. charita). (Ha-kovcová, H., 1990, s. 216)

Dnešní koncept rodinného soužití se často vyznačuje odděleným obydlím, kdy dítěti se svými rodinami flíjí nkolik desítek až stovek kilometrů daleko. Vzájemné vztahy vyplývající ze soužití více generací v jednom domě v t-inou nemají harmonický charakter. Mladí manželé odrfřením od své základní rodiny získají cenné vlastní zkušenosti a díky vlastním rozhodnutím, i t m chybným získávají cenné životní zkušenosti a rozvíjí tak své osobnostní charakteristiky. (Ha-kovcová, 1990)

Péče o starého bezmocného člověka není v fládném případě jednoduchá záležitost, v této souvislosti uvádí Ha-kovcová, že je stáří chápáno jako druhá závislost, v paralelním porovnání se závislostí dítěte na svých rodičích, kdy dítěti potřebuje komplexní péči, stejně jako starý bezmocný člověk, s tím rozdílem, že projevy závislosti dítěte jsou vnímány jako přirozené nebo kouzelné, v případě zestárlého člověka nikoli. (Ha-kovcová, H., 1990, s. 224)

Tento typ péče není snadný, rodina především musí mít zájem o poskytování pomoci členu rodiny, zároveň je zde nutná reálná možnost tuto pomoc poskytnout. Poskytování péče o nemocného člena rodiny vyžaduje jisté obětování a způsobuje omezení rodiny. (Pacovský, V., 1990, s. 54, 55)

Při poskytování péče je důležité rozlišovat potřeby od fládství, kdy se za fládství mohou ukrývat různé hlubší významy, například tůžba po kontaktu, projevu lásky i pouhého rozhovoru. (Pichaud, C., 1998, s. 35)

Jak uvádí Pichaud, první role pomáhajícího spočívá ve zmapování situace starého člověka, což se týká jeho potřeb. Podle míry soběstačnosti můžeme vyvodit pět základních stupňů soběstačnosti. V prvním stupni člověk dokáže uspokojit všechny potřeby v plném rozsahu, což je ta nejvhodnější situace. V druhém případě toho člověk sám není schopen, a jedná za něj pomáhající, kdy je třeba respektovat autonomii opatrovaného. Třetí situace je charakterizovaná pomocí v běžných denních záležitostech, kdy je nutné rozlišovat mezi primární odpovědnou pomocí a zastáváním těchto aktivit, které by dotyčný byl schopen zvládnout sám. Další situace, se kterou se lze v praxi setkat je pomoc podněcováním, vedením staré osoby, zejména osoby trpící dezorientací. V posledním případě člověk není schopen své potřeby uspokojit a není ani schopen rozhodnout o tom, co vlastně potřebuje, zde pomáhající zajišťuje potřeby tělesné a ujímá se i rozhodování v jeho věcech. (Pichaud, C., 1998, s. 42, 43)

Důležitým aspektem péče o starého člověka je efektivní komunikace a správné užití slovních prostředků i neverbálních projevů.

V důsledku odlišných způsobů komunikace u stárnoucích lidí musí mít pečovateli na paměti, že tyto lidé vyrůstali a byli vychováni v odlišné době, kdy u většiny z nich byl převládající styl komunikace se svými rodiči, který nezahrnoval tykání, a používání vulgárních slov bylo nepřijatelné. (Venglářová, M., 2007, s. 75)

Každý člověk, který vstupuje do komunikačního procesu, je určitým způsobem poznamenán vlivy působícími v minulosti, jako například lze uvést, prostředí ve kterém vyrůstal, rodina, kulturní vzorce a dále také úroveň zdravotního stavu v době, kdy proces probíhá. (Venglářová, 2007)

Překážky v tomto procesu mohou být různé charakteru, na straně starého člověka to mohou být pochybnosti, nedostatek důvěry, strach anebo určitá témata, která v seniorovské dosavadní životě nebyla přístupná diskuzi (intimnosti, ekonomické problémy). Na straně pečujícího člověka se setkáváme s obavami z rozhovorů týkajících se

negativních záležitostí, jako je smrt a závažné zdravotní problémy. Při komunikaci se starým člověkem se setkáváme také s dalšími bariérami charakteristickými především pro vyší věk. Tito lidé mluví obvykle pomalejším tempem, tudíž je třeba nenaléhat na odpověď a umožnit dostatečné časové rozmezí pro zvolení vhodného odpovědního seniora. Další specifická situace, je-li znesnadněn komunikační proces, jsou důsledky onemocnění, která způsobila degradaci jazykových schopností. (Venglová, M., 2007, s. 75)

3.2 Péče v zařízeních sociálních služeb

V historickém vývoji ústavní péče o staré jedince se setkáváme s radou přístupů a modifikací náhledů na samotnou péči.

V prvopočátcích vývoje lidské společnosti neexistovali žádné formy ústavní péče. Lidé si v těchto dobách vysvětlovali vznik onemocnění různými způsoby, bez znalostí základů medicíny, a proto obraceli pozornost ke svému náboženskému přesvědčení, zejména posednutím posíleného zlou silou. Pomoc nemocnému člověku byla realizována formou vymítání onch zlých sil. Později došlo ke vzniku léčebných procedur vycházejících z přírodních zdrojů. (Mühlpachr, P., 2009, s. 88)

Podle Mühlpachra byl nástup patologických jedinců důsledkem socioekonomických změn ve společnosti a na osoby vyznačující se nějakou zdravotní nebo osobnostní zvláštností se nahlíželo stejným způsobem jako na ostatní, bez zvláštní péče, kdy léčbu nemocných realizovali kněží. (Mühlpachr, P., 2009, s. 88)

Společně s nástupem byly v počátcích středověku zakládány instituce zvané hospitaly, kde podoba péče nabývala charakter solidarity ostatních lidí. Dále se zakládaly specializované místnosti zvané *xenocidia*, které sloužily jako forma pomoci lidem bez domova, starým lidem a důležitým nemocným jedincům.

Ve středověké společnosti se nacházeli i jedinci bez příbuzenských vztahů a přátel, kteří při nepříznivé životní situaci neměli, koho by požádali o pomoc, a proto vznikla potřeba založení veřejných nemocnic. (Mühlpachr, P., 2009, s. 91, 92)

V současné době lze využít služeb pobytových zařízení, a to v případě, kdy je klinický stav člověka stabilizovaný, nepotřebuje-li péči ve zdravotnickém ústavním zařízení a zároveň nemůže žít sám u své rodiny, je nutné řešit životní situaci umístěním do zařízení sociálních služeb. Na rozdíl od terénních nebo ambulancních služeb poskytovaných dle zákona číslo 108/2006 Sb. o sociálních službách je zařízením Domova pro seniory a Domova se zvláštním režimem, službou pobytovou, ve které jsou starým

lidem se sníženou schopností zaopatřit si péči o vlastní osobu, poskytováno ubytování, strava, inženýring sociálně terapeutické a další úkony. Jedná se o náhradu dosavadního bydlení, která má ustanoveny vlastní pravidla chodu, vlastní kulturu a uspořádání vnitřních vztahů. (Mühlpachr, 2009)

Oblast sociálních služeb nenabývala v minulosti takové podoby jako v dnešní době. Předchozí systém sociálních služeb internoval staré, postižené, nemocné jedince do ústavů, který se však nezajímal o jednotlivé skupiny a jejich specifické charakteristiky.

Podle Malíkové bylo umístění seniorů do jediné formy péče, institucionálního charakteru, tedy domova dle chodu spravovaných státem, obvyklým a nejastjím způsobem péče o staré a nemocné osoby. Nebylo ani výjimkou, že do těchto zařízení byli umístěni i lidé schopní péči o svou osobu. Do té doby, nebylo možno seniora umístit do domova, rodiny nebo situaci opakovanými pobyty v nemocnicích na odděleních LDN, kdy náklady na péči hradil stát. Kvalita péče nebyla mnohdy vzhledem k množství umístěných pacientů na požadované úrovni. (Malíková, E., 2011, s. 29)

Pokrok v poskytování sociálních služeb představoval nový zákon číslo 108/2006 Sb. o sociálních službách, eliminoval zásahy státu do životů osob a apelem na vlastní péči.

Podle požadavku, jenž musí být splněn podle zákona o sociálních službách pro zařazení do domova pro seniory, se musí řídící osoba vyznačovat sníženou schopností se o sebe postarat, dosazeným v něm a nutností potřeby péče jiné fyzické osoby. Nutné je vyplnit žádost a samotný pobyt v zařízení je realizován na základě smluvního vztahu v podobě písemné smlouvy. (Malíková, 2011)

Podle Mühlpachra je nejzávažnějším rizikem dlouhodobé ústavní péče tzv. hospitalismus, což znamená adaptaci na umělé vytvořené podmínky, která způsobuje snížení schopnosti přizpůsobení na život mimo ústavní zařízení, jelikož má senior zajištěnou plnou péči. Jeho svět se změnil a starý člověk se v něm dokáže lépe orientovat ve srovnání se světem okolním. (Mühlpachr, P., 2009, s. 103)

Zaměřme-li se na konkrétní Domov pro seniory v obci Zastávka u Brna, dozvídáme se z přehledných internetových stránek, které služby jsou lidem v domov poskytovány, například možnost ubytování v pokojích různé velikosti, aktivity spojené s péčí o prádlo, úklidové, stravovací služby, ošetřovatelská a rehabilitační péče, aktivizační

a terapeutické aktivity, dále služby spojené se zachováním kvality vlastního vzhledu nebo provoz kavárny. (Domov pro seniory Zastávka, 2014)

Výše poplatků za ubytování, stravování a další poskytované služby se v jednotlivých zařízeních různí, v závislosti na typu pokoje a stravy, kterou si senior zvolil.

Problematika využití volného času se týká každého člověka. Tento čas je možné využít různými způsoby, v případě pracujících, vytížených osob svým zaměstnáním a dojížděním za prací může být vnímán nedostatek tohoto času určeného k rekreaci, na druhou stranu lidé v důchodovém věku mívají problém opačný, zvláště seniorům pobývajícím v domovech pro seniory je zajištěná potěbná míra zaplnění tohoto času, aby nedocházelo k osamění. Podle Holzerové, domovy pro seniory zaopatřují rozmanité volnočasové aktivity, jako je například ergoterapie, která zahrnuje nabídku činností zaměřených se na tvůrčí činnosti, další formou možné poskytované terapie je například zooterapie nebo reminiscenční terapie. Uskutečňované jsou také sportovní aktivity, kulturní akce nebo různé společenské akce. (Holzerová, V., 2013, s. 17, 18)

3.3 Subjekty zabývající se prací se seniory

Sociální služby jsou poskytovány lidem nacházejícím se ve ztížených životních situacích vyžadujících pomoc druhé osoby. Systém nabízených služeb je velmi rozmanitý, jelikož se člověk ve svém životě může setkat s celou řadou negativně působících sociálních situací. Kvalita, profesionalita a bezpečnost služeb je zaručována přímo ze zákona.

Tyto služby lze rozdělit do tří hlavních skupin:

- 1) Sociální poradenství.
- 2) Sociální péče.
- 3) Sociální prevence.

Další rozdělení:

- 1) Terénní služby.
- 2) Ambulantní služby.
- 3) Pobytové služby.

Zákon stanovuje pravidla závazná pro ty, kteří mají zájem o zajištění těchto služeb. Zájemci jsou povinni získat potřebné oprávnění, které je vydáváno krajským úřadem ve správním řízení. Garance kvality je zajištěná prostřednictvím kontrolního mechanismu v podobě inspekce sociálních služeb.

Mezi poskytovatelem a příjemcem služby existuje vztah smluvního charakteru. Ministerstvo práce a sociálních věcí eviduje všechny poskytovatele služeb a jejich úplný seznam je k dispozici na internetových stránkách ministerstva. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014)

V současné době můžeme starý lov k vyúfít n kolika služeb, na které má podle zákona nárok. Můžeme vyúfít služeb **osobního asistenta**. Tato služba je určena pro osoby vyřídil v ku a dále pro jedince, kteří ji potřebují z důvodu zdravotního i jiného znevýhodnění.

Asistent je osoba zajiřující pomoc při zvládání obvyklých situací v životě lov ka, a to v případě, kdy z n jakého důvodu nemůžeme být dlouhodobě zajiřt na péči prostřednictvím rodinných příslušníků nebo vypomáhá osobní asistent pečující rodinným příslušníkům.

Mezi nejastější aktivity patří pomoc při úkonech osobní hygieny, zajiřtím stravy a slouží také jako forma doprovod mimo domácí prostředí.

Výčet základních úkonů péče poskytovaných osobními asistenty je uveden ve vyhlášce číslo 505/2006 Sb., § 5, kde je uvedena i nejvyšší možná hodinová výše úhrady osobnímu asistentovi, která představuje částku sto korun. Pro úhradu těchto služeb lze použít finanční prostředky z příspěvku na péči. Rámec poskytování služeb si lze sjednat na základě dohody mezi oběma stranami a péči lze vyúfít nepetrřit.

Existuje mnoho registrovaných úřivatelů, jejichž služby mohou lidé vyúfít, například lidé v okolí města Brna mohou vyúfít služeb poskytovatelů jako je občanské sdružení Hwer, které provozuje střediska pomoci v Brně i v okolí nebo služby občanské prospěšné společnosti Maltézská pomoc i občanské sdružení Podané ruce. (Služby osobní asistence, Hwer, 2014)

Mezi další možnosti, kterou lze vyúfít patří **pečovatelská služba**. Služba může být zajiřt na terénní nebo ambulanci formou pro osoby, které nejsou schopné si sami zajistit péči o vlastní osobu, z důvodu výskytu různých formy znevýhodnění spojeného s vyřídil v kem, zdravotním postižením nebo jiným dlouhodobým onemocněním a tudíž se neobejdou bez péče jiné osoby. (Hauke, M., 2011, s. 125)

Rozsah úkonů prováděných prostřednictvím pečovatelské služby je stejný jako v případě osobní asistence vymezen ve vyhlášce Ministerstva práce a sociálních věcí číslo 505/2006 Sb., kdy je vyhotovována smlouva o poskytování sociální služby, která slouží ke

stanovení podmínek poskytování služeb, nebo služby, které poskytovatel nabízí a vykonává, si určí opeřované osoby podle svého uvážení a právní. (Hauke, 2011)

Tento druh sociální služby je poskytován za úhradu, kdy zákon o sociálních službách uvádí v § 75, odstavci 2, i výjimky, přičemž výše úhrady je limitována zákonem.

Péče se nemusí odehrávat jen v domovech osob vyžadujících tento typ péče, své služby mohou poskytovat například v domovech se zdravotní službou, v centrech denních služeb, jsou využívány k dopravě osob, anebo k úkonům spojených s údržbou prádla. (Městská část Brno-střed, 2014)

Služby poskytovatele zdravotní služby mohou být vykonávány výhradně v době, která byla sjednána při registraci, kdy má poskytovatel možnost stanovit zvláštní situace ve svých vnitřních předpisech. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014)

Provozovatel zdravotních služeb je v městě Brno více než je tomu v případě osobní asistence, zájemci mohou využít nabízených služeb například církevní právnické organizace Diecézní charita Brno, občanské sdružení Sanus Brno, anebo městská zdravotní služba zřízená statutárním městem Brnem, pro jednotlivé části města. (Portál sociální péče ve městě Brno, 2014)

Rodina pečující o seniora v domácím prostředí může využít služeb **odlehčovací péče**. Odlehčovací služby jsou podle zákona číslo 108/2006 Sb., § 44, o sociálních službách, charakterizovány jako služby určené osobám z důvodů stejných jako v případech zdravotní služby i služeb asistence. Služba je poskytována pečující osobám, jelikož péče představuje náročnou záležitost a pečující osoby potřebují oddech. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014)

Rozsah úkonů je opět vymezen ve vyhlášce MPSV číslo 505/2006 Sb., jejíž obsahují úkony spojené s podporou péče o vlastní osobu, obstaráním stravy, zajištění ubytování, jeli požadováno, aktivity spojené s rozvojem, výchovou a zajištěním kontaktu s okolním světem. Tento druh služby je finančně ohodnocen. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014)

Ve městě Brno mezi poskytovatele této služby řadíme například církevní právnické organizaci Diecézní charita Brno, občanské sdružení Oblastního spolku červeného kříže Brno, občanského sdružení Sanus Brno, občanskou společnost Hospic sv. Alfbty jako dalšího poskytovatele lze uvést Statutární město Brno. (Portál sociální péče ve městě Brno, 2014)

Dále může starý člověk využít služeb poskytovaných **centry denních služeb**, které nabízejí služby ambulantního charakteru osobám, které si nejsou schopny zajistit péči o vlastní osobu následkem zdravotního postižení, vč. i onemocnění chronického charakteru.

Výčet úkonů a výše úhrady služeb poskytovaných centrem je stanoven ve vyhlášce MPSV číslo 505/2006 Sb., § 11. Služby jsou realizovány v souladu s podporou osob stařecké ústavy co nejdéle setrvání ve své domácnosti. Služba může být uskutečňována v rámci Domova pro seniory nebo Střediska péče o stáří (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2014)

Služby **denních a týdenních stacionářů** jsou nejčastěji poskytovány ve Střediscích péče o stáří nebo v Domovech pro seniory, kam mohou staří lidé docházet a trávit zde čas, po který nejsou například pečující rodinní příslušníci doma.

Mezi další služby, které jsou seniorům nabízeny, máme zařadit **Domovy pro seniory, Domovy – penziony** nebo **Domovy se zvláštním režimem**, určené pro osoby trpící demencí nebo psychiatrickými onemocněními stabilizované podoby. (Portál sociální péče ve městě Brno, 2014)

Ve společnosti nalezneme i různé **organizace** zabývající se zastupováním seniorů. Nejvýznamnější z nich nese název Rada seniorů České republiky, založena roku 2005. Rada například uzavřela dohodu s politickou stranou SSD ohledně prosazení lepších podmínek pro život seniorů, zabývá se i jednáním u ministrů nebo u tehdejšího prezidenta Václava Klause. Jednou z činností také Rada vydává noviny s názvem Doba seniorů. (Rada seniorů České republiky, 2014)

Dalším způsobem, kde se mohou starší lidé sdružovat, jsou **Kluby důchodců**, kde se senioři určitého územního celku scházejí, vč. i v intervalu jedenkrát do týdne v předem určených místech, tyto kluby jsou organizovány nejčastěji při činnosti Místních úřadů.

Pro seniory byly vytvořeny speciální bezplatné telefonní linky, dále je vydávána časopis. V místech a obcích mohou využít služeb informačních a poradenských center.

V roce 1998 mezinárodní organizace OSN ustanovila první světový den za mezinárodní den seniorů. K tomuto světovému dni se konají v místech a obcích České republiky oslavy a doprovodné programy. (Organizace spojených národů, 2014)

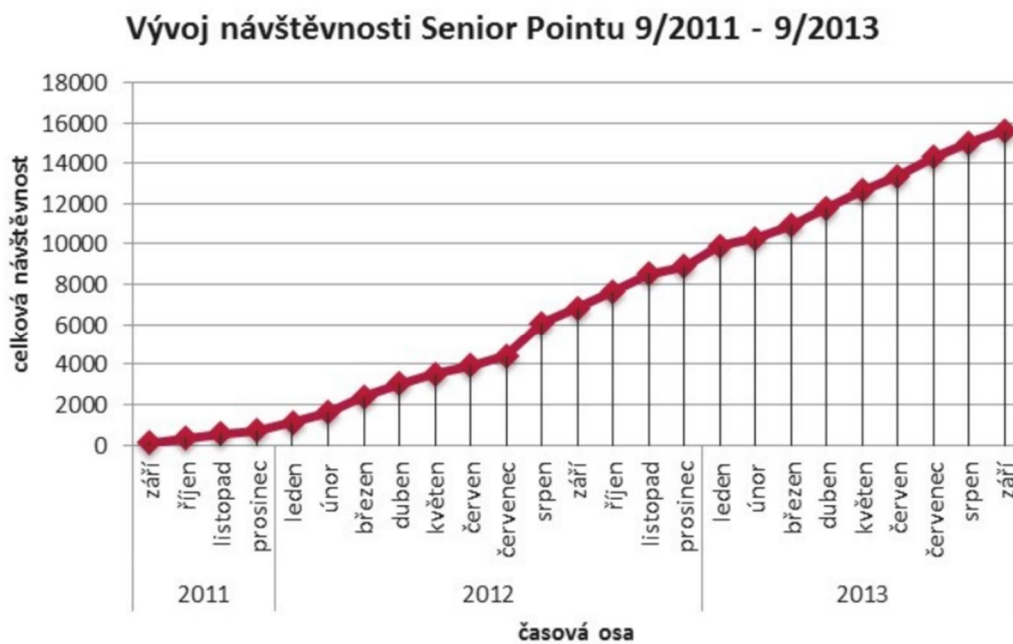
Občanské sdružení **Svaz důchodců České republiky** hájí zájmy a práva seniorů v České republice, svou činnost realizuje prostřednictvím téměř krajských rad. Sdružení

provozuje internetové stránky, vydává tvtřletník Svazu d chodc a v neposlední ad se v nuje témat m, týkajících se seniorské populace. (N mcová, H., Svaz d chodc eské republiky, 2014)

V p ípad , fle senio i pot ebují pomoci, poradit, vyuffít internetové p ípojení, nebo se jen dostat do prost edí, ve kterém mohou navázat p átelské vazby, je jim umofln no nav-tít centra **Senior Point**, jeff jsou ur ena pro osoby star-í 55 let. Projekt provozuje svoji innost v kraji Jihomoravském, Moravskoslezském a v kraji Vyso ina. V centrech Senior Pointu jsou ob an m poskytovány informace ohledn projektu Senior Pas.

Projekt Senior Pas podporuje seniory v jejich aktivním flivot , nabízí r zné výhody v oblasti cestování, ubytování, náv-t v kulturních institucí nebo nákupu kařdodenních p edm t . Dle nífle p ilofněného grafu, lze pozorovat r st náv-t vnosti center Senior Pointu. (Senior Point, 2014)

Graf . 3 Vývoj náv-t vnosti Senior Pointu

Zdroj: Senior Point, 2014

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

Pro zpracování empirické části bakalářské práce byla využita metoda kvantitativního výzkumu zvaná dotazníkové šetření. Dotazník byl vypracován na základě předem stanovených hypotéz, z nichž se jednotlivé otázky odvíjí.

Problematika mezigeneračních vztahů je zkoumána z pohledu starších generací, tudíž respondent nad 55 let věku.

4.1 Cíl výzkumu

Průběžným cílem dotazníkového šetření byla zjištěná povaha vztahů a postoje, jež starší lidé zauímají vůči mladším generacím, zejména mladistvým a dospělým jedincům.

Jelikož se ve společnosti objevují různé druhy negativních názorů na seniorskou populaci, do šetření zahrnuty otázky týkající se setkání starších občanů s těmito negativními názory, dále byli zjištěni jejich předci i zkušenosti starších osob s chováním jedinců mladších věkových kategorií.

4.2 Hypotézy výzkumu

Pro dosažení výzkumného cíle byly stanoveny následující hypotézy:

H1: *Jedna třetina dotazovaných se setkala s negativními názory na seniorskou populaci spíše z řad dospívajících a mladistvých než dospělých osob.*

Jelikož se ve svém okolí s negativními názory na seniory běžně setkávám, položila jsem respondentům otázku, zda se s těmito názory setkali, jaké byly povahy a kdo byl jejich předcem.

H2: *Předpokládáme, že jedna polovina respondentů nemá kvalitní vztahy s mladistvými a dospívajícími, ve srovnání se vztahy s jinými věkovými skupinami (dětmi, dospělými).*

V odborné literatuře se píše o určité propasti, která se v současné době vyskytuje mezi staršími občany a mladistvými. V souvislosti s tímto tvrzením, v podobě druhé hypotézy předpokládá, že vztahy starších občanů s věkovou skupinou dospívajících a mladistvých natolik kvalitní jako s dětmi i dospělými jedinci.

H3: *Předpokládáme, že jedna polovina dotazovaných seniorů odsuzuje současný životní styl mladých lidí.*

Prostednictvím poslední hypotézy testujeme, jaké názory mají starší lidé na nové trendy vyskytující se v současné společnosti, jako je odkládání i zavrňované uzavření manželství i rodinnosti, popřípadě i jiné tyto jevy.

4.3 Výzkumný vzorek

Výzkum je zaměřen na zjištění postojů starších osob a k mladším generacím, proto byly vytištěné dotazníky předkládány osobám ve čtyřech věkových kategoriích, žijících ve svém přirozeném prostředí a v zařízení sociálních služeb pro seniory.

Výzkum byl realizován v březnu roku 2014, kdy byli osloveni lidé starší 55 let vku.

Soubor respondentů obsahuje 102 dotazovaných osob a je tvořen členy Klubu důchodců provozující svojí činnost ve Zbýově u Brna a Zámečnické, dále respondenty žijící v Domově pro seniory v obci Zastávka u Brna a v Penzionu pro důchodce v Ivančicích.

4.4 Druh a metoda výzkumu

Pro zpracování empirické části byla využita metoda dotazníkového šetření, kterou adíme do metod kvantitativního výzkumu. Jedním z důležitých aspektů výzkumu realizovaného prostřednictvím dotazníku je správné a vhodné formulování výzkumných otázek, které jsou tvořeny na základě předem stanovených hypotéz, jejichž pravdivost se dotazníkovým šetřením vyvrací i potvrzuje.

Dotazník použitý ve výzkumu se skládá z 21 uzavřených otázek, u kterých jsou respondentům nabízeny možnosti odpovědi a u některých z nich je ponechán prostor pro vyjádření vlastního názoru.

Pro získání potřebných dat jsem navštívila kluby důchodců v okolí mého bydliště. Dále jsem využila možnosti odborné praxe v Domově pro seniory v Zastávce a předkládala dotazníky vybraným obyvatelům domova. Významnou pomocí pro mne byla má babička, se kterou jsem navštívila seniory v místě jejího bydliště, s nimiž jsem dotazník vyplňovala a diskutovala na témata obsažená v dotazníku.

V úvodní části vypracovaného dotazníku je uvedeno stručné seznámení respondentů s úelemi jím předkládaného dotazníku, v němž je respondent ujištěn o anonymitě jeho vyplněných odpovědí.

5 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

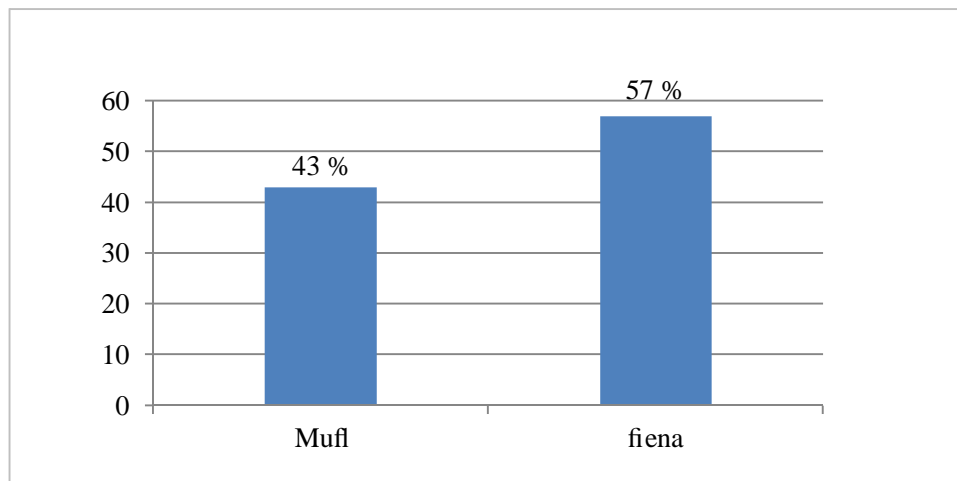
Z celkového počtu 102 vytištěných a předložených dotazníků byla návratnost 100%. V některých případech byla nezbytná asistence při vyplňování, zejména u osob vyššího věku, nad 81 let, což tvořilo 9% všech dotazovaných. Jelikož některé dotazníky byly vyplněny za mé přítomnosti, pozorovala jsem u velké části respondentů zjevný zájem o téma, kterým jsem se v dotazníkovém šetření zabývala a mnozí z nich mi sdíleli své zkušenosti a příběhy s mezigeneračními konflikty, se kterými se ve svém životě setkali. Šetření probíhalo v domácím prostředí i v zařízení sociální péče.

V první části jsem do dotazníku zařadila demografické otázky, prostřednictvím kterých jsem zjistila zastoupení mužů a žen, jejich věk a nejvyšší dosažené vzdělání. Do další části dotazníku jsem zařadila otázky testující předem stanovené hypotézy.

Výsledky jednotlivých otázek jsou zpracovány do přehledných tabulek a grafů.

Otázka č. 1 Jaké je Vaše pohlaví?

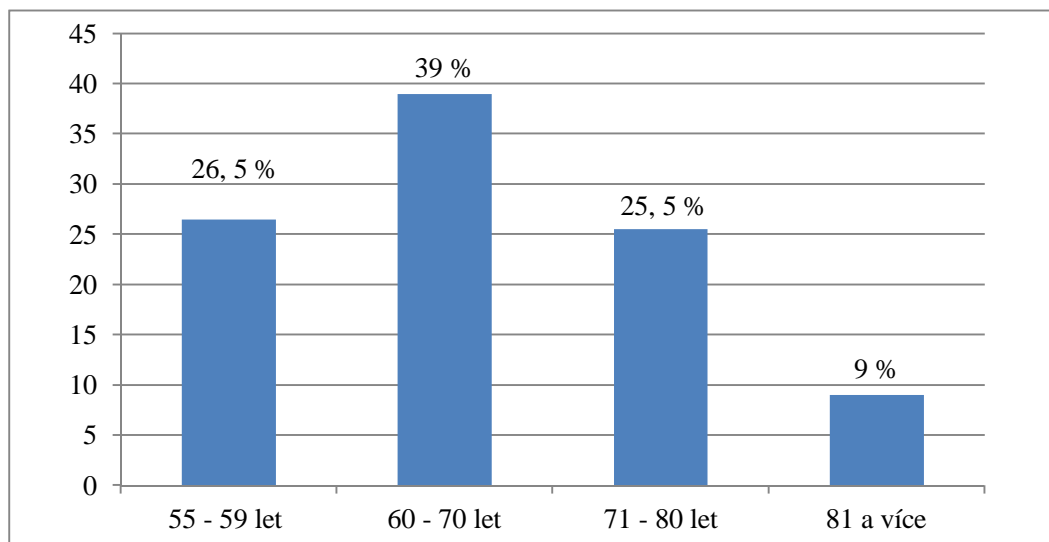
Graf 4 Pohlaví

Z celkového počtu 102 dotazovaných převládá procentuálně počet žen, tj. 57% nad počet mužských respondentů, tj. 43%.

Otázka č. 2 Jaký je Váš věk?

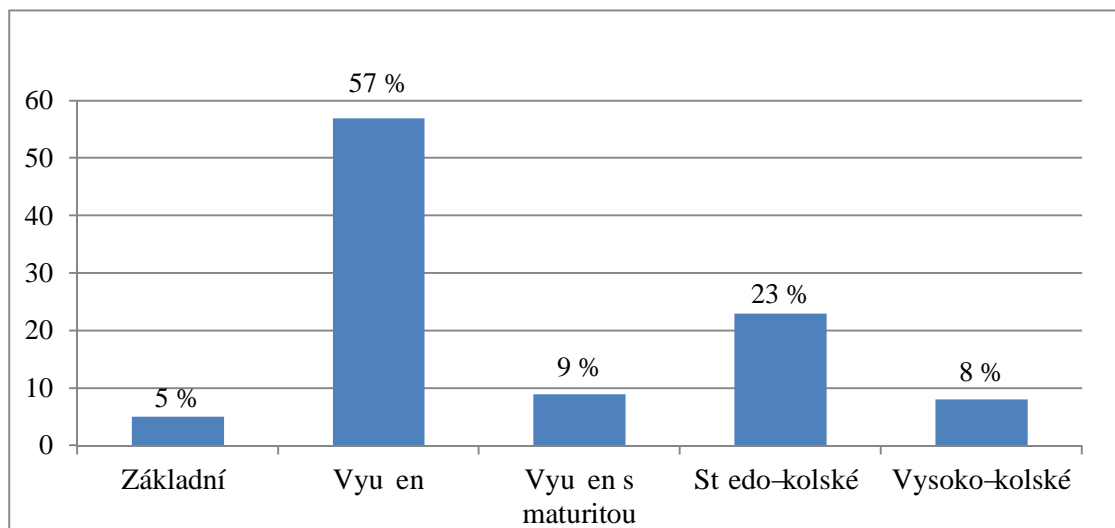
Graf . 5 V k

Nejvíce respondentů zaznamenala v dané skupině 60 až 70 let (39%), dále skupina 55 až 59 let (26,5 %) a tato skupina 71 až 80 let s podobnou relativní četností 25,5 %. Respondenti ve věku 81 a více let tvoří 9 % celkového počtu dotazovaných.

Otázka č. 3 Jaká je úroveň Vašeho nejvyššího dosaženého vzdělání?

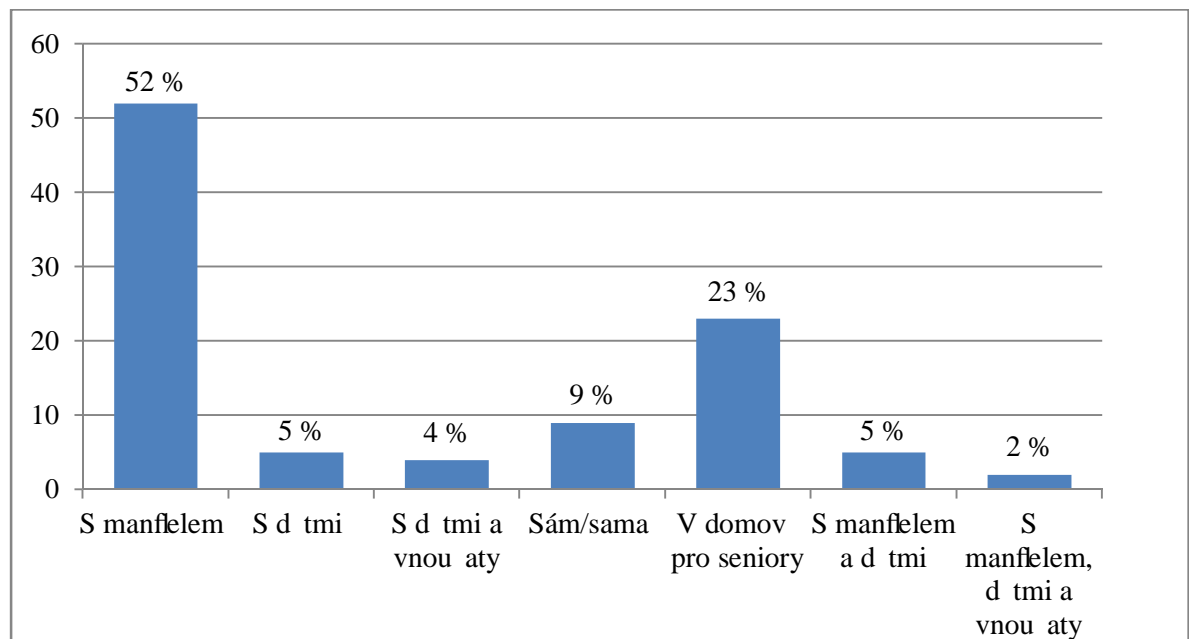
Graf . 6 Nejvyšší dosažené vzdělání

Nejvíce respondentů zvolilo možnost vyučen na otázku úroveň nejvyššího dosaženého vzdělání s relativní četností 57 %, další nejpočetnější skupinu tvoří respondenti dosahující nejvyššího vzdělání na úrovni absolvování střední školy. Možnost základního vzdělání zvolilo 5% dotazovaných a počet vysokých školáků tvoří 8% z celkového počtu respondentů.

Otázka č. 4 S kým momentálně žijete?

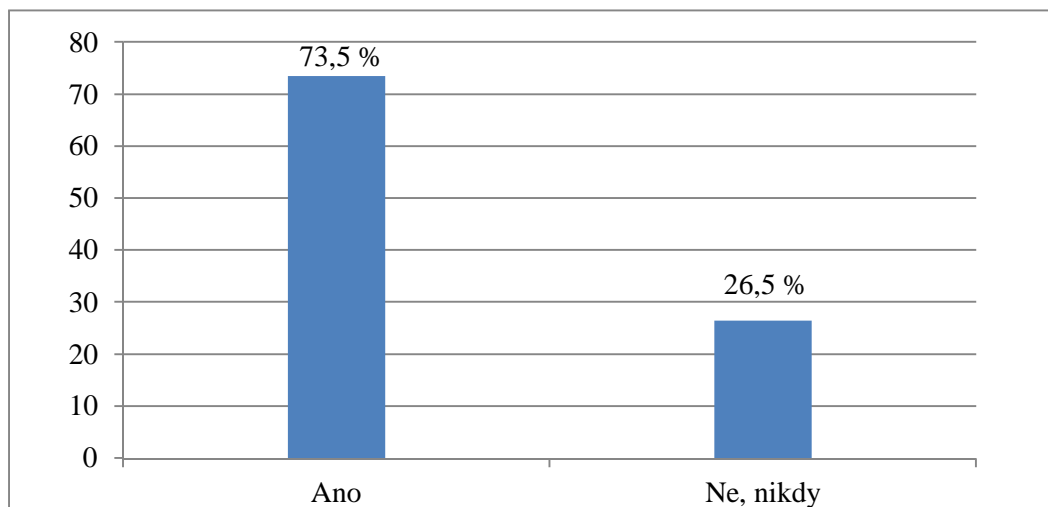
Graf . 7 Sdílení společné domácnosti

Nejvíce respondentů zvolilo na tuto otázku možnost, která převyšuje nad všemi ostatními, a to sdílení domácnosti s manželem s relativní četností 52%. Dále se objevovali kombinace sdílení domácnosti s manželem a dťmi i dťmi a vnouaty zároveň, tyto dvě možnosti tvoří 5 a 2% z celkového počtu dotazovaných. Možnost bydlení o samotě zvolilo 9% dotazovaných.

Otázka . 5 Setkal/a jste se již s negativními názory na seniorskou populaci?

Graf . 8 Setkání s negativními názory na seniory

Z pr zkumu vyplývá, že se téměř 74 % dotazovaných již setkalo s negativními názory na seniorskou populaci a pouze 26,5 % se s žádnými názory nikdy nesešlo.

Otázka č. 6 Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ANO – čeho se tyto názory týkaly? Pokud jste odpověděli NE – čeho si myslíte, že se názory mohou týkat? (více odpov dí)

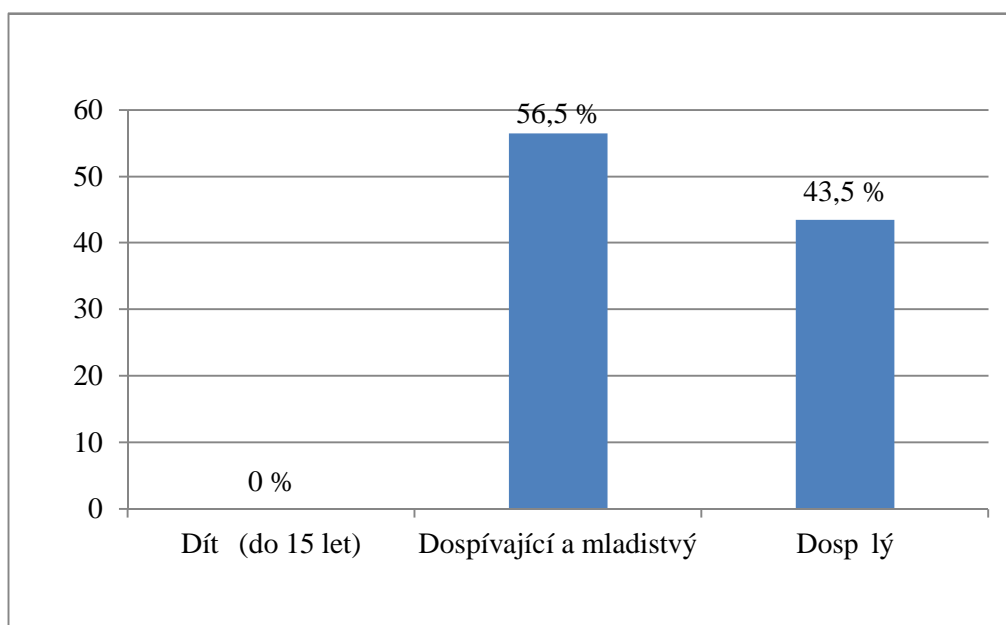
TABULKA Č. 1 DRUHY NEGATIVNÍCH NÁZORŮ NA SENIORSKOU POPULACI.	ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
Chování seniorů v nákupních centrech (slevy)	26	22,5
Politické přesvědčení (komunismus)	22	19
Příspěvek společnosti	39	34
Neustálé střílnosti	21	18
Vzhled	4	3,5
Jiný názor:		
1) Nepřijetí	2	2
2) Nepochopení	1	1
CELKEM	115	100

Pomocí této otázky bylo testováno, čeho se tyto negativní názory vyskytující se ve společnosti týkají, v případě, kdy dotazovaní odpověděli v předchozí otázce záporně, uváděli v odpovědích své předpoklady ohledně oblastí týkající se těchto názorů.

Nejvíce etnost odpovědí máme nalézt u možnosti týkající se příteli senior pro společnost (34%). Na další místa máme zařadit negativní názory týkající se chování seniorů v nákupních centrech (22,5%), politického přesvědčení (19%) i neustálých střílností (18%).

Otázka č. 7 Kdo byl původcem těchto názorů? V případě, že jste na otázku č. 5 odpověděli záporně - Kdo si myslíte, že by mohl být původce těchto názorů?, (více odpovědí)

Graf 9 Původce negativních názorů

Z výzkumu vyplývá, že se lidé s negativními názory na seniorskou populaci nikdy nesešli z řad dětí (do 15 let), v nejvíce je zastoupena v kategorii dospívajících a mladistvých (56,5%). Vysoký počet dotazovaných se s negativními názory setkali z řad dospělých jedinců (43,5%).

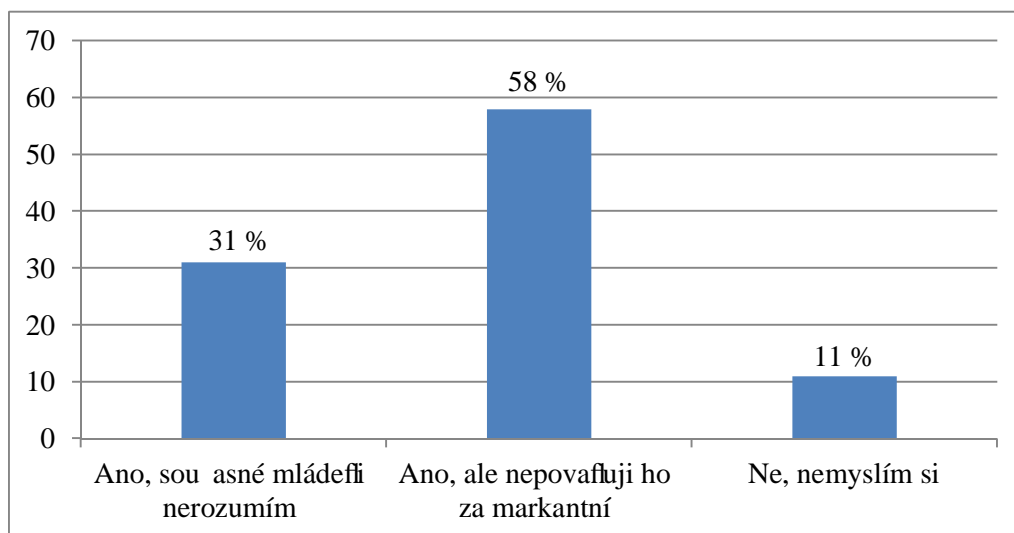
Otázka č. 8 Jaká je podle Vás příčina těchto negativních postojů?(více odpovědí)

TABULKA Č. 2 PŘÍČINA NEGATIVNÍCH POSTOJŮ	ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
Kladení důrazu na fyzickou krásu	8	7
Neschopnost rychlých reakcí	9	8
Vlastní strach ze stárnutí	7	6
Nešťastné vztahy v rodině	29	27
Negativní osobní zkušenosti	22	20
Prezentace médií	31	29
Jiný názor:		
1) Nepříjemnost	2	2
2) Netolerance	1	1
CELKEM	109	100

Průzkum ukazuje, že nejvíce po et respondent považuje za příčinu negativních názorů na sebe, jakým prezentují média obraz stárnutí s relativní četností 29 procent. Za další příčinu negativních názorů lze považovat nešťastné vztahy panující v rodinném prostředí, které ovlivňují způsob vnímání starších osob ve společnosti. Celých 20 procent respondentů spatřuje příčinu těchto názorů v negativních osobních zkušenostech se staršími lidmi.

Otázka č. 9 Vnímáte velký rozdíl mezi svou generací a generací dospívajících a mladistvých?

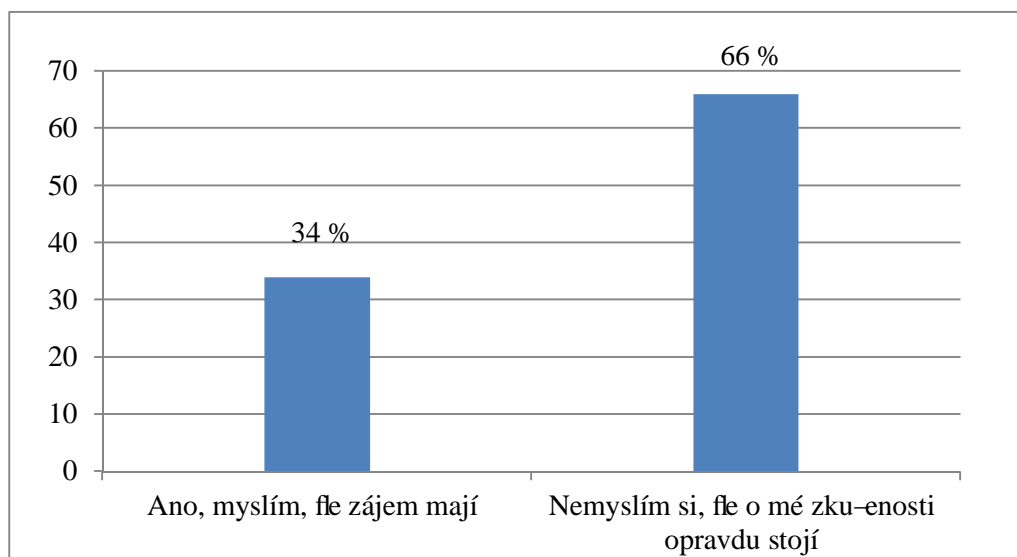
Graf . 10 Vnímání rozdílu mezi generacemi

Nejvíce po et respondentů, celých 58 procent, vnímá rozdíl mezi svou generací a generací mladistvých a dospívajících, ale nepovažuje ho za velmi velký. Pouze 11 procent dotazovaných není přesvědčeno o existenci rozdílu mezi těmito generacemi, ale celých 31 procent tento rozdíl vnímá a nerozumí souasně mládeři.

Otázka č. 10 Zastáváte názor, že mladiství mají zájem o předání Vašich životních zkušeností?

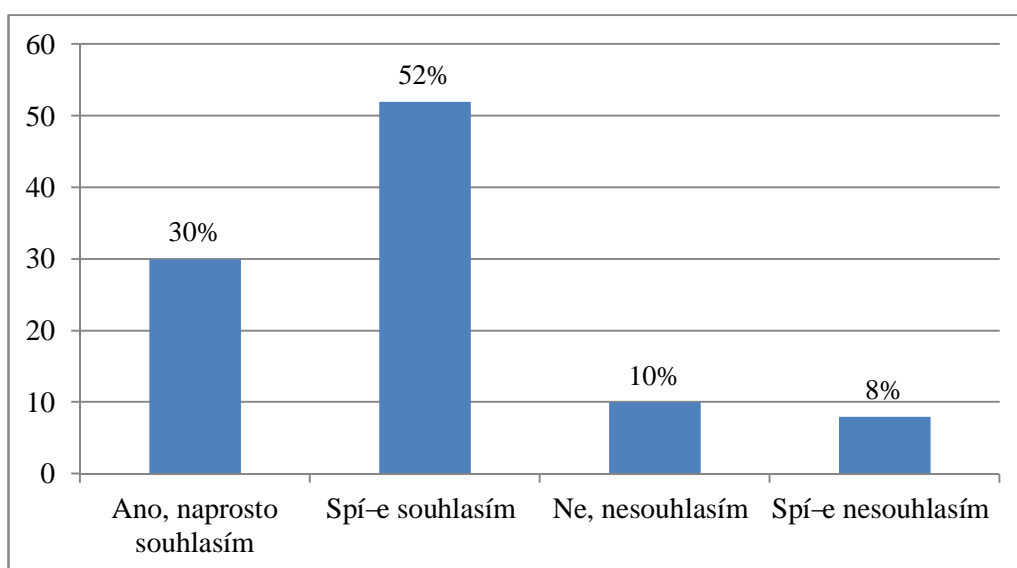
Graf . 11 Názor na zájem o předání životních zkušeností

Celých 66 procent dotazovaných není ztotožněno s názorem, že generace mladistvých nemá zájem o jejich zkušenosti, které za svůj život získali. Zbýlých 34 procent si myslí, že tento zájem mladá generace projevuje.

Otázka č. 11 Souhlasíte s názorem, že současná generace dospívajících a mladistvých neprokazuje dostatečnou úctu starším lidem?

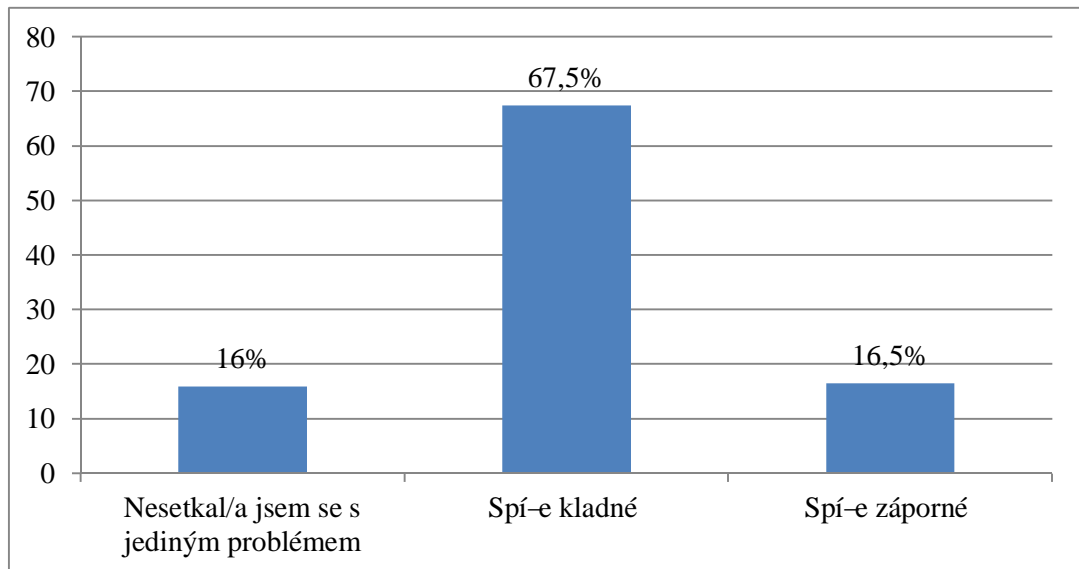
Graf . 12 Prokazování dostatečné úcty starším lidem

Celých 30 procent dotazovaných zvolilo je přesvědčení o tom, že současná generace mladistvých a dospívajících neprokazuje dostatečnou úctu starším lidem. Oproti tomu 10 procent dotazovaných s tímto názorem nesouhlasí. Nejvíce odpovědí zaznamenala možnost, která dokazuje, že 52 procent respondentů s tímto názorem spíše souhlasí. Většina dotazovaných tudíž souhlasí s tím, že mladí lidé neprokazují dostatečnou úctu starším lidem.

Otázka č. 12 Jaké jsou Vaše osobní zkušenosti s chováním dospívajících a mladistvých ve vztahu k Vaší osobě?

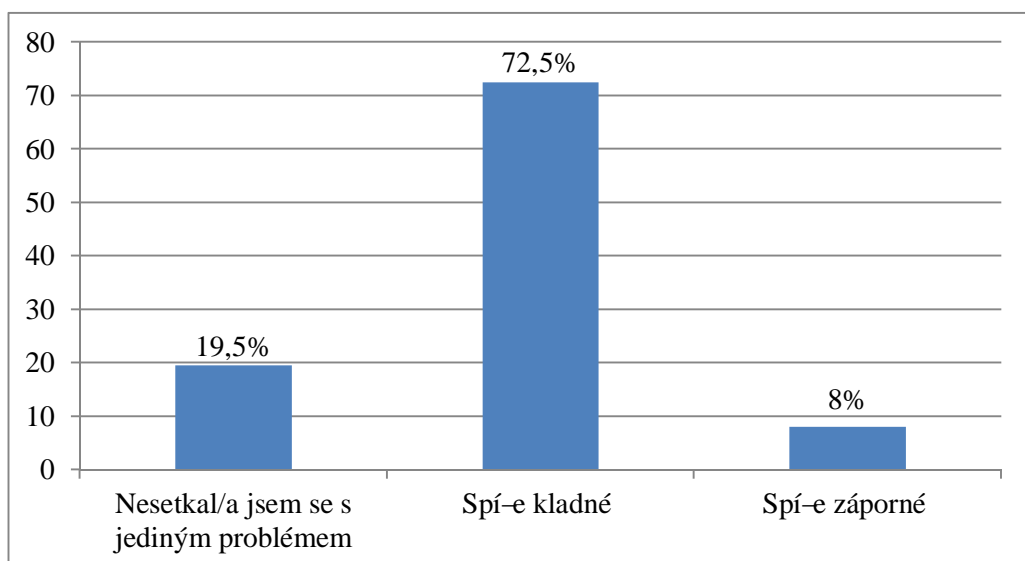
Graf . 13 Osobní zkušenosti s chováním dospívajících a mladistvých

Zkušenosti s chováním dospívajících a mladistvých jedinců jsou podle výzkumu spíše kladného charakteru, a to z 67,5 procenty. Celých 16 procent dotazovaných se nesetkalo s žádným problémem při kontaktu s touto generací. Avšak zkušenosti 16,5 procent respondentů nemají kladný charakter, tudíž jsou spíše záporné.

Otázka č. 13 Jaké jsou Vaše zkušenosti s chováním dospělých jedinců ve vztahu k Vaší osobě?

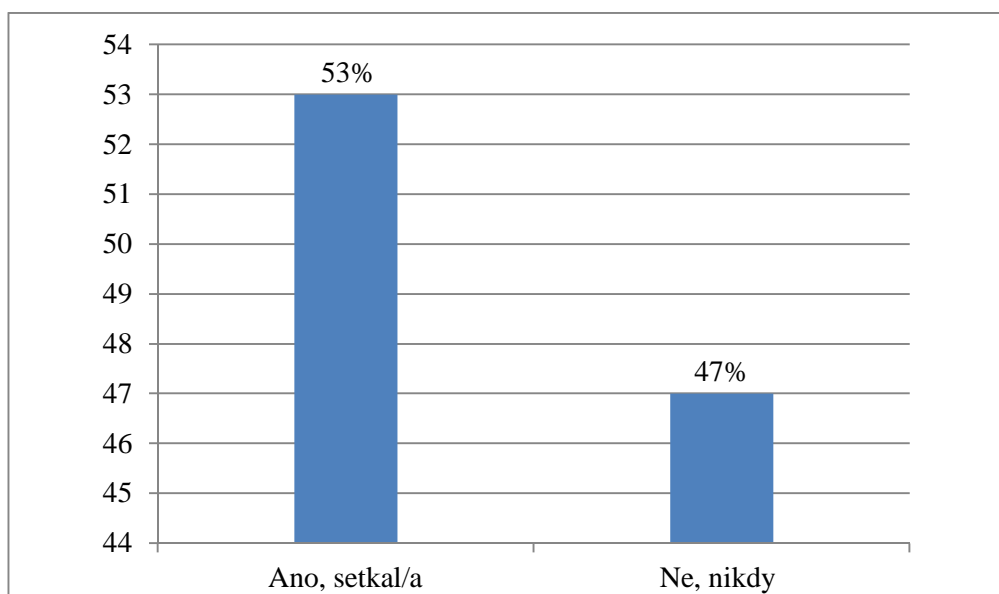
Graf . 14 Osobní zkušenosti s chováním dospělých jedinců

Ve srovnání s předchozí otázkou je hodnota odpovědí týkající se zkušeností s dospělými jedinci téměř totožná, s tím rozdílem, že spíše záporné zkušenosti má podle výzkumu celých 8 procent dotazovaných. Avšak zkušenosti kladného charakteru oproti převládají nad těmi negativními.

Otázka č. 14 Setkal/a jste se někdy s nenávistným projevem chování či verbálními urážkami na adresu starých občanů u dětí?

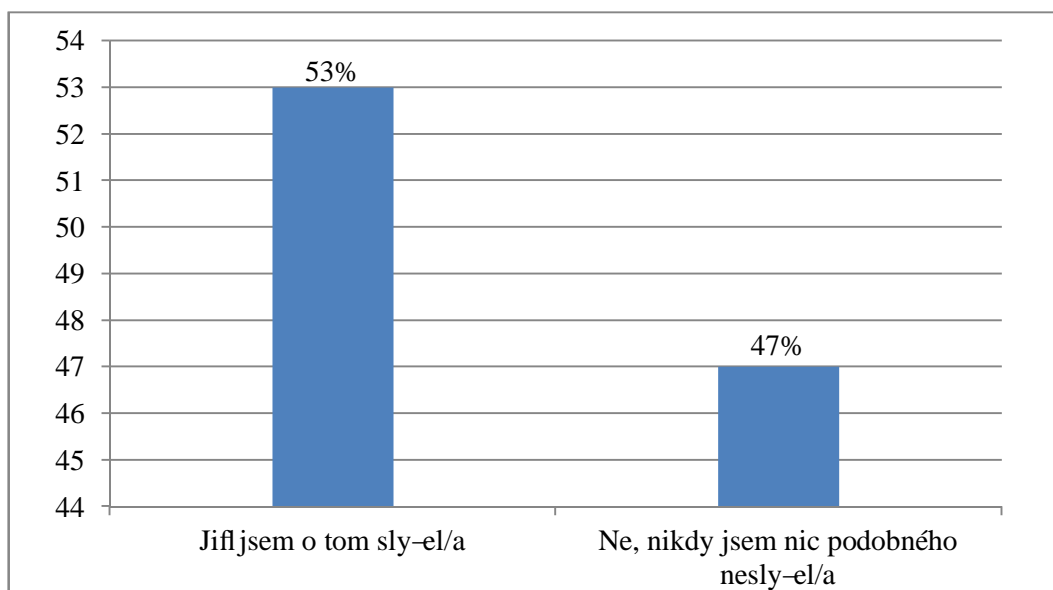
Graf . 15 Nenávistné projevy chování u dětí

Procentuální hodnoty nezaznamenávají příliš markantní rozdíly. Celých 53 procent dotazovaných se s nenávistnými projevy ze strany dětí již setkalo. Pouze o 6 procent mén respondent se s fláknými d tskými projevy nese tkalo.

Otázka č. 15 Věděl/a jste, že někteří mladí lidé vytvářejí na sociálních sítích skupiny s názvy: „Nebezpečný teroristi poklidného života řidičů a lidí v MHD!; Jejich revírem je Kaufland, jejich tempo je vražedné, DŮCHODCI!“, kde zveřejňují fotografie seniorů s hanlivými komentáři, narážející na tempo chůze, nákupy ve slevách, boj o nejlepší místo k sezení či zarážející názory ohledně úplného vyhlazení seniorů ze společnosti?

Graf . 16 Pov domí o skupinách zakládaných na sociálních sítích

Z výzkumu vyplývá, ře nadpolovi ní v t-ina respondent , tj. 53 procent, jiř o t chto aktivitách mladých lidí na sociálních sítích jiř sly-ela. Zbylých 47 procent se s ni řm podobným nikdy nesetkalo.

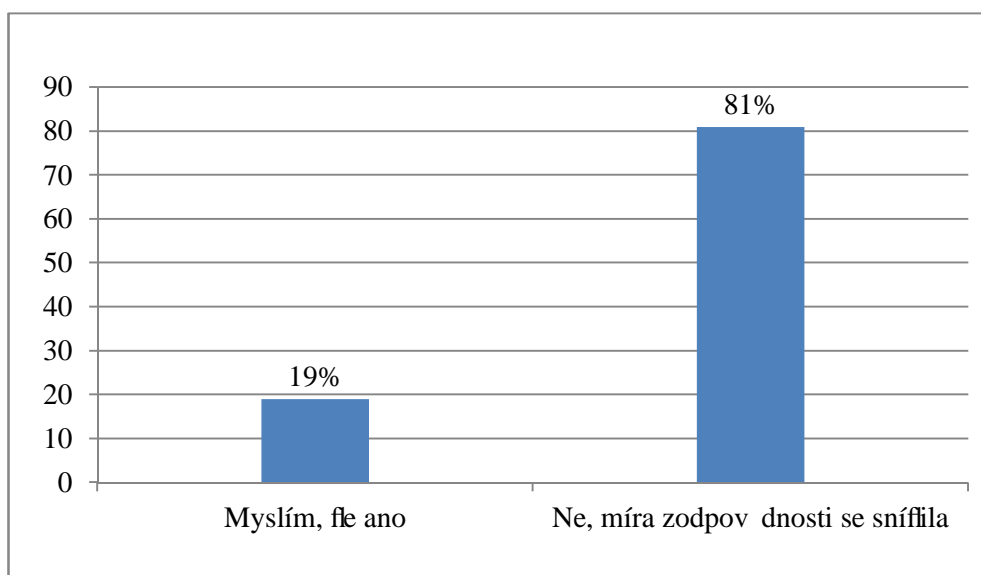
Otázka č. 16 Jaký máte názor na tyto postoje mladých lidí vůči starším lidem? *(více odpov. dít)*

TABULKA Č. 3 NÁZOR NA NEGATIVNÍ POSTOJE VŮČI STARŠÍM LIDEM	ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
Považuji tento stav za velmi špatný	50	44
Mnozí senioři se opravdu nechovají adekvátně, a proto trpí celá skupina	53	47
Vadí mi to, a proto zaujímám k mládeži negativní postoje	7	6
Jiný názor:		
1) tento stav mi nevadí	3	3
CELKEM	113	100

Nejvíce po dotazovaných respondentech, tj. 47 procent, je přesvědčen, že se mnozí senioři nechovají adekvátním způsobem a tím pádem trpí celá seniorská populace. Celých 44 procent dotazovaných považuje tento stav společnosti za velmi špatný. Respondenti napsali ve svých odpovědích svůj vlastní názor, ve kterém vyjádřili, že jim tento stav nijak nevadí.

Otázka č. 17 Je podle Vás generace mladých dostatečně zodpovědná sama za sebe?

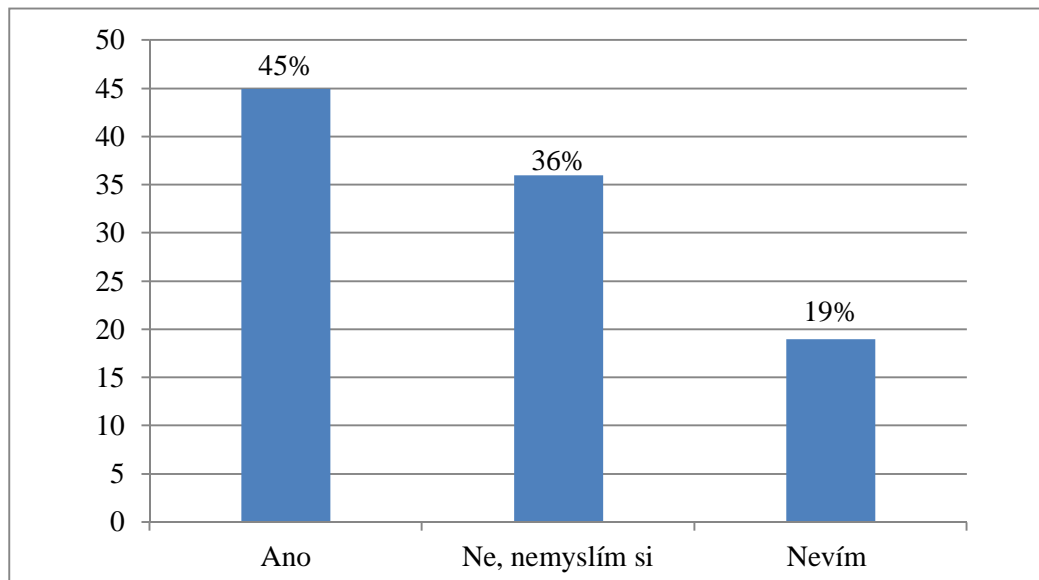
Graf 17. Názor na zodpovědnost mladých

Celých 81 procent dotazovaných je přesvědčen, že se úroveň zodpovědnosti mladých generací snížila. Pouze 19 procent zastává názor, že je generace mladých dostatečně zodpovědná sama za sebe.

Otázka č. 18 Myslíte si, že většina mladých lidí tráví svůj volný čas nevhodným způsobem (kouření, drogy, hrací automaty, kriminalita ...)

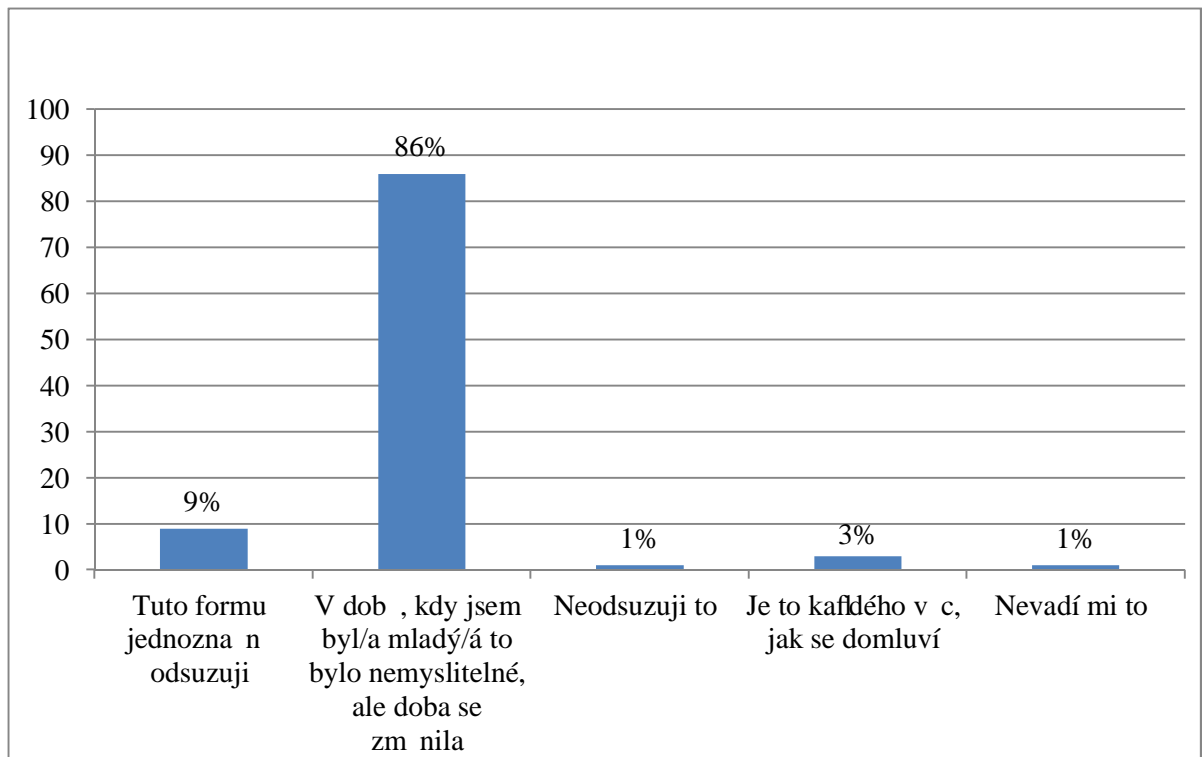
Graf . 18 Názor na způsob trávení volného času

Celých 45 procent dotazovaných zastává názor, že mladí lidé netráví svůj volný čas adekvátním způsobem, na druhou stranu 36 procent tento názor odmítá a zbylých 19 procent nemá povědomí o tom, jak mladí lidé tráví svůj volný čas.

Otázka č. 19 Jaký máte názor na novou formu soužití partnerů, konkrétně na tzv. nesezdané soužití?

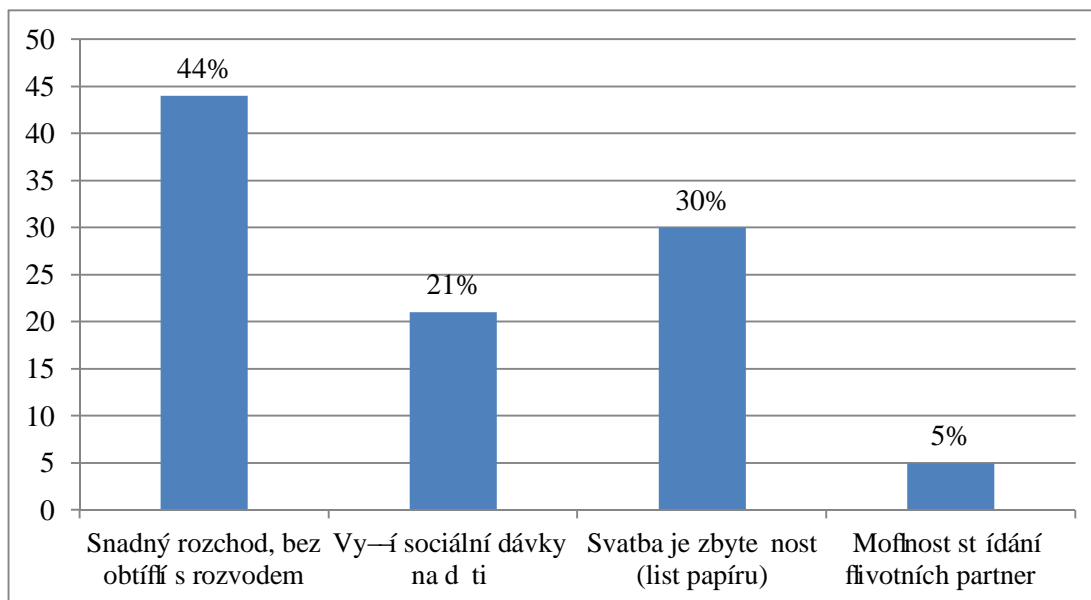
Graf . 19 Názor na tzv. nesezdané soužití partner

Tuto formu společného soužití jednoznačně odsuzuje 9 procent dotazovaných, největší počet respondentů, 86 procent, zvolilo odpověď, ve které souhlasí s názorem, že v době jejich mládí byla tato forma soužití nemyslitelná, ale akceptují nové trendy, které se v současné společnosti objevují. Zbylým dotazovaným tento stav nevadí.

Otázka č. 20 Z jakého důvodu podle Vás lidé nejčastěji odkládají či zavrhují uzavírání manželství?

Graf . 20 Důvody odkládání či zavrhování manželství

Možnost snadného rozchodu, bez obtíží s rozvodem, zvolil nejvíce po et respondentů, 44 procent, další nejvíce zastoupenou možností souvisí s názorem, že svatba je pouze zbytečnost, tj. 30 procent dotazovaných. Celých 21 procent je přesvědčeno, že mladí lidé neuzavírají sňatky z důvodu vyšších sociálních dávek na děti.

Otázka č. 21 Jaký máte názor na odkládání zásadních životních rozhodnutí jako je rodičovství či volba stálého povolání vyskytující se v současné společnosti? (více odpovídí)

TABULKA Č. 4 NÁZOR NA ODKLÁDÁNÍ DŮLEŽITÝCH ŽIVOTNÍCH ROZHODNUTÍ	ČETNOST	RELATIVNÍ ČETNOST (%)
Za nás to fungovalo jinak, ale doba se změnila, jedinec se usadí po získání životních zkušeností a využívá možností, které mu nabízí současná demokratická společnost	40	37
Míra zodpovědnosti je velmi nízká, často se mladí spoléhají na rodiče	24	23
Je to důsledek moderní doby, který však nepodporuji	42	40
CELKEM	106	100

Z výsledků výzkumu vyplývá, že největší počet respondentů, 40 procent, je přesvědčen, že toto je důsledek moderní doby, který však nepodporují. Celých 37 procent dotazovaných zastává názor, že se doba změnila a jedinec se usadí po získání životních zkušeností a využití možností, jež mu nabízí současná demokratická společnost. Zbýlých 23 procent je přesvědčeno, že se mladí lidé často spoléhají na své rodiče a nejsou dostatečně zodpovědní sami za sebe.

5.1 Vyhodnocení hypotéz

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké povahy jsou vztahy mezi zástupci seniorské populace a mladšími generacemi, zejména mladistvými a dospívajícími jedinci. Pomocí výzkumných otázek byly vyhodnocovány hypotézy uvedené v bodu 3.2.

H1: Jedna třetina dotazovaných se setkala s negativními názory na seniorskou populaci spíše z řad dospívajících a mladistvých než dospělých osob.

K vyhodnocení této hypotézy byly do dotazníku zařazeny otázky 5 a 7, ve kterých je respondentům položen dotaz, zda se již ve svém životě setkali s negativními názory na seniorskou populaci a kdo byl jejich povodcem. Dle předpokládaného tvrzení se jedna třetina dotazovaných setkala s negativními názory na seniorskou populaci z řad dospívajících a mladistvých osob. Jedna třetina z celkového počtu dotazovaných tvoří 25,5 respondentů. Dle výsledků výzkumu se s negativními názory setkalo celkem 73,5 procent dotazovaných. Na výzkumnou otázku 7, zkoumající povodce těchto názorů, odpovědělo celkem 56,5 procent dotazovaných, že se s těmito názory setkali z řad mladistvých a dospívajících osob. Tato hypotéza se **potvrdila**, jelikož ve výzkumné otázce 7 zvolilo tuto možnost 61 respondentů.

H2: Předpokládáme, že jedna polovina respondentů nemá kvalitní vztahy s mladistvými a dospívajícími, ve srovnání se vztahy s jinými věkovými skupinami (děti, dospělí).

Pro vyhodnocení druhé hypotézy byla do dotazníku zařazena otázka 11, která zjišťuje, zda dotazovaní souhlasí s názorem, že současná generace mladistvých a dospívajících neprojevuje dostatečnou úctu starším lidem, dále otázky 12 a 14, ve kterých jsou zjišťovány zkušenosti s chováním jednotlivých věkových skupin k respondentům dotazníkového šetření. Dle výsledků výzkumné otázky 12, zjišťující povahu zkušeností s chováním mladistvých a dospívajících vyplývá, že se 16 procent dotazovaných nikdy

nesetkalo s jediným problémem, 67,5 procent dotazovaných by popsal svoje zkušenosti jako spíše kladné, oproti tomu 16,5 procent dotazovaných by je hodnotilo jako spíše záporné. Dle vyhodnocení otázky . 13 se 19,5 procenta dotazovaných nikdy nesetkalo s problémem s chováním u dospělých osob, což je ve srovnání s otázkou . 12, o celá 3 procenta více. Možnost popisu zkušeností s chováním dospělých jedinců, jako spíše záporných zvolilo pouze 8 procent dotazovaných, což je o 8,5 procenta méně, jako tomu bylo v otázce . 12. Odpovědi na otázku zjišťující zkušenosti s chováním jedinců daného věku byly téměř vyrovnané, 53 procent dotazovaných se již setkalo s nenávislnými projevy chování vůči starším osobám, zbývajících 47 procent nikoli. Tato hypotéza se **nepotvrdila**, jelikož spíše záporné zkušenosti s chováním mladistvých a dospívajících má pouze 16,5 procent respondentů, k nimž lze přičíst i množství procent z otázky . 16, v níž 6 procent respondentů zvolilo odpověď vyjadřující zaujímání negativních postojů vůči mladým generacím. Součet těchto procentuálních částí však nepředstavuje hodnotu jedné poloviny všech respondentů.

H3: Předpokládáme, že jedna polovina dotazovaných seniorů odsuzuje současný životní styl mladých lidí.

K verifikaci i falsifikaci této hypotézy slouží otázka . 18, v níž je zjištěván názor respondentů na způsob trávení volného času, dále otázka . 19 a 21 dotýkající se názoru na novou formu soužití partnerů a odkládání důležitých životních rozhodnutí. Platnost vypořádané hypotézy se výzkumem **potvrdila**, jelikož v otázce . 18 zastává 45 procent dotazovaných názor, že mladí lidé tráví svůj volný čas nevhodným způsobem, v otázce . 19 odsuzuje celých 9 procent respondentů tzv. nesezdané soužití a v poslední otázce . 21 dokazuje s největší pravděpodobností, že dotazovaní podporují odkládání zásadních životních rozhodnutí jako je rodičovství i volba stálého povolání, je-li se v současné době společně vyskytuje.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se v nově problematice postavení seniorů ve společnosti. Mým cílem bylo nastínit povahu tohoto postavení, popsat změny, které tuto klíčovou etapu doprovázejí a také nastínit možná úskalí, s nimiž se můžeme setkat, například diskriminace z důvodu věku nebo negativní aspekty rodinné a ústavní péče.

Dle prognóz českého statistického úřadu lze v následujících letech očekávat pouze nárůst obyvatel starších 65 let, na tento nárůst je třeba se připravit, a ufl se jedná o zdravotnickou péči, důchodovou politiku nebo sociální oblast.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části, první z nich je věnována teoretickým poznatkům o stárnutí a změnách, jež doprovázejí tento involuční proces v rovině tělesné, psychické, emocionální a sociální. Mezi další věnovaná témata patří vzdělávání osob v postproduktivním věku, věková diskriminace neboli ageismus, anebo vztah seniorů k moderním technologiím. V závěru teoretické části jsou popsány druhy péče o staršího člověka. Praktická část byla realizována prostřednictvím dotazníkového šetření a vyobrazuje povahu názorů a postojů, které starší lidé zaujímají vůči mladším generacím.

Prostřednictvím výzkumu bylo zjištěno, že se téměř tři čtvrtiny dotazovaných ve svém životě setkali s negativními názory na seniorskou populaci, tyto názory se s největší četností týkaly pomyslné přítomnosti osob pobírajících důchod pro naši společnost. Mezi další negativní názory s největší četností odpovídáme za adekvátní chování v nákupních centrech při slevových akcích nebo politické preferenci starších osob. Z výzkumu vyplývá, že neexistuje příliš velký rozdíl mezi představiteli tohoto názoru, především však zastávají dospívající a mladiství jedinci.

Při vyplňování dotazníků jsem zaznamenala velký zájem ze strany dotazovaných na danou problematiku, některé z nich mi sdělovali svoje osobní zkušenosti a příběhy konfliktů s mladistvými či dospělými jedinci, v nichž případech šlo o velmi hanlivé urážky. Postoje, v nichž mladistvých jedinců jsou přímo alarmující, především z výzkumu vyplynulo, že celých 47 procent respondentů zastává názor, že se mnozí senioři nechovají adekvátně, a proto trpí celá skupina. Tudíž vinu kladou na stranu samotných seniorů.

Některé mladší lidé zastávají názor, že staří lidé jen sedí doma a nudí se. Tato práce by mohla sloužit k lepšímu pochopení seniorů, jelikož popisuje proměnlivost emocionality, psychiky a další důležité aspekty stáří, jež mohou být příčinou negativních názorů.

vyskytujících se v současné společnosti. Pro zlepšení vzájemného vztahu mezi jednotlivými generacemi jsou podle mého názoru důležité kvalitní vztahy v rodině, vzájemné pochopení a schopnost empatie.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) ELEDOVÁ, L., EVELA, R. *Výchova ke zdraví: Vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3213-8
- 2) EVELA, R., KALVACH, Z., ELEDOVÁ, L. *Sociální gerontologie, Úvod do problematiky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4
- 3) DVOŘÁK, J. *Podnik a jeho okolí. Jak p eflít v konkuren ním prost edí*. Praha: C. H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-224-3
- 4) DVOŘÁK, D. *Kvalita flívota senior* . Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4138-3
- 5) FARKOVÁ, M. *Dosp lost a její variabilita*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2480-5
- 6) HATKOVCOVÁ, H. *Fenomén stá í*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-158-2
- 7) HAUKE, M. *Pe ovatelská slufba a individuální plánování*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3849-9
- 8) HOLZEROVÁ, V., DVOŘÁK, D. *Volno asové aktivity pro seniory*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4697-5
- 9) HORSKÁ, P., KUBERA, M., MAUR, E., STLOUKAL, M. *D tství, rodina, stá í v d jinách Evropy*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-011-X
- 10) JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojm* . Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2
- 11) KALVACH, Z., ZADÁK, Z., JIRÁK, R., ZAVAZOVALOVÁ, H., SUCHARDA, P. a kolektiv. *Geriatric a gerontologie*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0548-6
- 12) KLEVETOVÁ, D., DLABALOVÁ, I. *Motiva ní prvky p i práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2169-9
- 13) MALÍKOVÁ, E. *Pé e o seniory v pobytových sociálních za ízeních*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3148-3
- 14) MAZOUCH, P., FISCHER, J. *Lidský kapitál ó m ení, souvislosti, prognózy*. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-380-6
- 15) MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3345-2

- 16) PACOVSKÝ, V. *O stárnutí a stáří*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0076-8
- 17) PICHAUD, C., THAREAUOVÁ, I. *Soužití se staršími lidmi: Praktické informace pro ty, co doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotní pracovníky*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-184-3
- 18) POKORNÁ, A. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3271-8
- 19) SAK, P., KOLESÁROVÁ, K. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5
- 20) VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II., Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1318-5
- 21) VAŤAVINA, L. *Repertorium sanoterapie pro klinickou praxi a zdraví podporující chování*. Brno: IMS Brno, 2013. ISBN 978-80-87182-42-0
- 22) VENGLÁKOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: Příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5

SEZNAM LEGISLATIVNÍCH ZDROJŮ

- 23) Zákon č. 89/2012 Sb., *Občanský zákoník*. [online]. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/obcansky-zakonik-novy>
- 24) Zákon č. 108/2006 Sb., *Zákon o sociálních službách*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7372/108_2006_Sb.pdf
- 25) Vyhláška č. 505/2006 Sb. *Vyhláška, kterou se provádí některá ustanovení zákona o sociálních službách*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/6196/vyhlaska_505_2006.pdf

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

- 26) *Plán aktivního stárnutí ve městě Brno*. [online]. [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.brno.cz/sprava-mesta/dokumenty-mesta/koncepcni-dokumenty/rozvojove-dokumenty-strategie-pro-brno/>
- 27) TYGLEROVÁ, T., NĚMEČKOVÁ, M., NĚMEK, M. a kol. *Stárnutí se nevyhneme*. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/c/EA002B5947>
- 28) EVROPSKÁ UNIE. *Přispívá věk k aktivnímu stárnutí a mezigenerační solidaritě*. [online]. [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://bookshop.europa.eu/cs/p-sp-vek-eu-k-aktivn-mu-st-rnut-a-mezigenera-n-solidarit--pbKE3212224>
- 29) *Projekce obyvatelstva České republiky (Projekce 2013)*. [online]. [cit. 2014-02-21]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061EE/\\$File/402013u.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/A6003061EE/$File/402013u.pdf)
- 30) *Pohyb obyvatelstva a Metodika*. [online]. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pohyb_obyvatelstva
- 31) *Demografie*. [online]. [cit. 2014-03-02]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/9800310E96/\\$File/e-141713_de.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/9800310E96/$File/e-141713_de.pdf)
- 32) *Poznámky k dle chodové kalkulačce*. [online]. [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2435>
- 33) *Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012*. [online]. [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <http://europa.eu/ey2012/ey2012.jsp?langId=cs>
- 34) *Iniciativy evropského roku aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity (2012) v České republice*. [online]. [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/12054/iniciativy_EY_240912.pdf
- 35) PALÁN, Z. *Andragogický slovník*. [online]. [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/lidova-univerzita>
- 36) *Domov pro seniory Zastávka u Brna*. [online]. [cit. 2014-03-01]. Dostupné z: <http://ddzastavka.unas.cz/>
- 37) *Systém sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/7175/ssz_cr_cz.pdf
- 38) *Služby osobní asistence Hewer*. [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.pecovatel.cz/>

- 39) *Pečovatelská služba Brno-st ed.* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.stred.bрно.cz/pecovatelska-sluzba>
- 40) *Pečovatelská služba.* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/13368>
- 41) *Portál sociální péče ve městě Brno, Katalog/Adresář.* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://socialnipecer.bрно.cz/texty/4/katalog-adresar/>
- 42) *Sociální práce a sociální služby.* [online]. [cit. 2014-02-23]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/9>
- 43) *Jednání orgánů Rady seniorů České republiky.* [online]. [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.rscr.cz/category/jednani-organu-rscr/>
- 44) *OSN, 1. říjen: Mezinárodní den seniorů.* [online]. [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=584>
- 45) *O projektu Senior Point.* [online]. [cit. 2014-02-24]. Dostupné z: <http://www.seniorpointy.cz/o-projektu.php>

SEZNAM GRAFŮ

Graf . 1	Počet obyvatel nad 65 let	str. 15
Graf . 2	Index závislosti v krajích České republiky	str. 16
Graf . 3	Vývoj návratnosti Senior Pointu	str. 44
Graf . 4	Pohlaví	str. 49
Graf . 5	Věk	str. 50
Graf . 6	Nejvyšší dosažené vzdělání	str. 50
Graf . 7	Sdílení společné domácnosti	str. 51
Graf . 8	Setkání s negativními názory na seniory	str. 52
Graf . 9	Podoba negativních názorů	str. 53
Graf . 10	Vnímání rozdílů mezi generacemi	str. 55
Graf . 11	Názor na zájem o předání životních zkušeností	str. 55
Graf . 12	Prokazování dostatečné úcty starším lidem	str. 56
Graf . 13	Zkušenosti s chováním dospívajících a mladistvých	str. 57
Graf . 14	Zkušenosti s chováním dospělých jedinců	str. 57
Graf . 15	Nenávistné projevy chování u dětí	str. 58
Graf . 16	Povdomí o skupinách zakládaných na sociálních sítích	str. 59
Graf . 17	Názor na zodpovědnost mladých lidí	str. 60
Graf . 18	Trávení volného času mladých lidí	str. 61
Graf . 19	Názor na tzv. nesezdané soužití	str. 62
Graf . 20	Důvody odkládání či zavržení manželství	Str. 63

SEZNAM TABULEK

Tabulka . 1	Druhy negativních názorů na seniorskou populaci	str. 52
Tabulka . 2	Principy negativních názorů	str. 54
Tabulka . 3	Názor na negativní postoje vůči starším lidem	str. 60
Tabulka . 4	Názor na odkládání důležitých životních rozhodnutí	str. 63

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den,

prosím o vyplnění dotazníku, který mi bude nápomocen při zpracování praktické části mé bakalářské práce na téma: Postavení senior ve společnosti, kdy zjišťuji Váš názor a postoj k mladým lidem v současné společnosti. Zaručuji, že vyplněné odpovědi jsou anonymní.

Děkuji Vám za pomoc.

Pavla Smrkovská

1) Jaké je Vaše pohlaví?

- Muž
- žena

2) Jaký je Váš věk?

- 55 - 59 let
- 60 - 70 let
- 71 - 80 let
- 81 let a výše

3) Jaká je úroveň Vašeho nejvyššího dosaženého vzdělání?

- Základní
- Vyšší
- Vyšší s maturitou
- Střední odborné
- Vysoké odborné

4) S kým momentálně žijete?

- S manželem/partnerem
- S dcerami
- S dcerami a vnoučaty
- Sám/sama
- V domově pro seniory
- Jiné místo ..

5) Setkal/a jste se již s negativními názory na seniorskou populaci?

- Ano
- Ne, nikdy

6) Pokud jste v předchozí otázce odpověděli ANO – čeho se tyto názory týkaly? Pokud jste odpověděli NE – čeho si myslíte, že se názory mohou týkat? (více odpov. dít)

- Chování seniorů v nákupních centrech (slevy)
- Politické přesvědčení (komunismus)
- Píle společnosti
- Neustálé stříhnutí
- Vzhled
- Jiný názor í í í í í í í í í í í í í .

7) Kdo byl původcem těchto názorů? V případě, že jste na otázku č. 5 odpověděli záporně - Kdo si myslíte, že by mohl být původce těchto názorů?, (více odpov. dít)

- Dítě (do 15 let)
- Dospívající a mladistvý
- Dospělý

8) Jaká je podle Vás příčina těchto negativních postojů? (více odpov. dít)

- Kladení důrazu na fyzickou krásu
- Neschopnost rychlých reakcí
- Vlastní strach ze stárnutí
- Týpatné vztahy v rodině
- Negativní osobní zkušenosti
- Prezentace médií
- Jiný názor í í í í í í í í í í í

9) Vnímáte velký rozdíl mezi svou generací a generací dospívajících a mladistvých?

- Ano, jsou úplně mládeží nerozumím
- Ano, ale nepovažuji ho za markantní
- Ne, nemyslím si

10) Zastáváte názor, že mladiství mají zájem o předání Vašich životních zkušeností?

- Ano, myslím, že zájem mají
- Nemyslím si, že o mé zkušenosti opravdu stojí

11) Souhlasíte s názorem, že současná generace dospívajících a mladistvých neprokazuje dostatečnou úctu starším lidem?

- Ano, naprosto souhlasím
- Spíše souhlasím
- Ne, nesouhlasím
- Spíše nesouhlasím

12) Jaké jsou Vaše zkušenosti s chováním dospívajících a mladistvých ve vztahu k Vaší osobě?

- Nesetkal/a jsem se s jediným problémem
- Spíše kladné
- Spíše záporné

13) Jaké jsou Vaše zkušenosti s chováním dospělých jedinců ve vztahu k Vaší osobě?

- Nesetkal/a jsem se s jediným problémem
- Spíše kladné
- Spíše záporné

14) Setkal/a jste se již s nenávisným projevem chování či verbálními urážkami na adresu starých občanů u dětí?

- Ano, setkal/a
- Ne, nikdy

15) Věděl/a jste, že někteří mladí lidé vytvářejí na sociálních sítích skupiny s názvy: „*Nebezpečný terorista poklidného života idiota lidí v MHD!; Jejich revírem je Kaufland, jejich tempo je vražedné, DĚCHODCI!*“, kde zveřejňují fotografie seniorů s hanlivými komentáři, narážející na tempo chůze, nákupy ve slevách, boj o nejlepší místo k sezení či zarážející názory ohledně úplného vyhlazení seniorů ze společnosti.

- Jifi jsem o tom sly-el/a
- Ne, nikdy jsem nic podobného nesly-el/a

16) Jaký máte názor na tyto postoje mladých lidí vůči starým lidem? (více odpov. dít)

- Považuji tento stav za velmi špatný
- Mnozí seniori se opravdu nechovají adekvátně, a proto trpí celá skupina
- Vadí mi to, a proto zaujímám k mládeži negativní postoje
- Tento stav mi nevadí
- Jiný názor í í í í í í í í í í í í í í í

17) Je podle Vás generace mladých lidí dostatečně zodpovědná sama za sebe?

- Ne, míra zodpovědnosti se snížila
- Myslím, že ano

18) Myslíte si, že většina mladých lidí tráví svůj volný čas nevhodným způsobem? (kouření, drogy, hrací automaty, kriminalita)

- Ano
- Ne, nemyslím si
- Nevím

19) Jaký máte názor na novou formu soužití partnerů, konkrétně na tzv. nesezdané soužití?

- Tuto formu jednoznačně odsuzuji
- V době, kdy jsem byl/a mladý/á to bylo nemyslitelné, ale doba se změnila
- Jiný názor: _____.

20) Z jakého důvodu podle Vás lidé nejčastěji odkládají či zavrhnou uzavření manželství?

- Snadný rozchod, bez obtíží s rozvodem
- Vyšších sociálních dávek na děti
- Svatba je zbytečností (list papíru)
- Jeden z partnerů svatbu odmítá
- Možnost stěhování životních partnerů

21) Jaký máte názor na odkládání zásadních životních rozhodnutí jako je rodičovství či volba stálého povolání vyskytující se v současné společnosti? (více odpovědí)

- Za nás to fungovalo jinak, ale doba se změnila, jedinec se usadí po získání životních zkušeností a využívá možnosti, které mu nabízí současná demokratická společnost
- Míra zodpovědnosti je velmi nízká, často se spoléhají na rodiče
- Je to důsledek moderní doby, který však nepodporuji
- Jiný názor: _____

Děkujeme za Váš čas.